

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 12'2017

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 27 від 16 листопада 2017 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

(Протокол № 43 від 21 листопада 2017 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 29.11.2017

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2017
© "Економіка. Фінанси. Право",
2017

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, професор кафедри аудиту КНЕУ, директор аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Аудиторської палати України

Величко Олена Георгіївна, Радник Першого віце-прем'єр міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України, член Аудиторської палати України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Потішняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОН, член Аудиторської палати України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, к.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

З.М. ЛОБОДИНА. Принципи формування та функціонування бюджетного механізму	4
К.А. ФЕДЧЕНКО. Теоретичні аспекти розвитку "зелених інвестицій" як інструменту фінансування екологоорієнтованих заходів	10
Т.І. ЧЕРКАСОВА, Я.В. БОГАЧЕНКО. Формування та оцінка інноваційного потенціалу підприємства	14
О.Б. ПОНОМАРЬОВА, Л.О. АЛЕКСЄЄВА, В.Р. ТРИСТАН. Конкурентоспроможність страхових компаній в сучасних умовах економічних перетворень	18
Т.Є. ТЕРЕЩЕНКО, К.М. ДОБРОЛЕЖА. Методичні особливості побудови систем рейтингування страхових компаній	22
Я.І. БЕЛОУСОВ, Л.І. БЕЛОУСОВА. Розвиток системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу та вплив на нього бізнес-асоціацій	26
А.О. БЛИЗНЮК. Анализ динамики и структуры прямых иностранных инвестиций в экономику Украины	30
Т.О. ГОРБУНОВА. Запровадження засобів фінансового інжинірингу у банківському секторі України ...	33
Т.В. ГІЛЬОРМЕ, А.В. ЛЕНЬ. Особливості обліку доходів у бюджетній установі в умовах законодавчих змін	37
М.Ф. ГОНЧАР. Специфічні принципи формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах	40
Є.А. ВАСЮК. Імплементация в Україні заходів із мінімізації бюджетних втрат унаслідок податкової оптимізації ТНК	43

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

А. ТУМАНЯН. Аналітичний огляд статті "How to audit fair value measurements" ("Як здійснювати аудит оцінок справедливої вартості")	49
Л.І. ЮЩЕНКО. Огляд прес-конференції на тему "Я не даю хабарі!"	51

ЛОБОДИНА

Зоряна Миколаївна
zoryanamyk@ukr.netк.е.н., доцент,
Тернопільський
національний економічний
університет

УДК 336.14

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ

PRINCIPLES OF FORMATION AND FUNCTIONING OF BUDGET MECHANISM

У статті аргументовано, що узгодженість методів, форм, інструментів та важелів реалізації бюджетної політики держави, характер, ступінь їх впливу на соціально-економічний розвиток та орієнтація на вирішення поставлених завдань забезпечуються завдяки дотриманню принципів, на яких ґрунтується дія бюджетного механізму держави. Запропоновано до принципів формування бюджетного механізму держави віднести принципи: відповідності, узгодженості, системності та комплексності, законності, мінімізації ризиків. У складі принципів функціонування бюджетного механізму держави рекомендовано виокремити загальні (дієвості, перманентності,

збалансованості, транспарентності, безумовності) та спеціальні принципи (еквівалентності, бюджетної достатності, обґрунтованості, плановості, адресності і цільового використання бюджетних коштів, ефективності витрачання бюджетних коштів та об'єктивної оцінки ефективності).

В статье аргументировано, что согласованность методов, форм, инструментов и рычагов реализации бюджетной политики государства, характер, степень их влияния на социально-экономическое развитие и ориентация на решение поставленных задач обеспечиваются благодаря соблюдению принципов, на которых основывается действие бюджетного механизма государства. Предложено к принципам формирования бюджетного механизма государства отнести принципы: соответствия, согласованности, системности и комплексности, законности, минимизации рисков. В составе принципов функционирования бюджетного механизма государства рекомендовано выделить общие (действенности, перманентности, сбалансированности, транспарентности, безусловности) и специальные принципы (эквивалентности, бюджетной достаточности, обоснованности, плановости, адресности и целевого использования бюджетных средств, эффективности расходования бюджетных средств и объективной оценки эффективности).

The article argues that the consistency of the methods, forms, tools and levers of the implementation of the state budget policy, the nature, extent of their impact on socio-economic development, and the orientation towards the solution of the tasks are ensured through observance of the principles on which the functioning of the state budget mechanism is based. The principles of the formation of the budget mechanism include the principles of: conformity, coherence, systemicity and complexity, legality, minimization of risks. The principles of the functioning of the budget mechanism include the general (principles of effectiveness, permanence, balance, transparency, unconditional) and special (principles of equivalence, budget adequacy, reasonableness, planning, targeting and targeted use of budget funds, efficiency of budget spending and objective assessment efficiency).

Ключові слова: бюджетний механізм, бюджетні кошти, механізм формування бюджетних коштів, механізм використання бюджетних коштів, принципи бюджетного механізму

Ключевые слова: бюджетный механизм, бюджетные средства, механизм формирования бюджетных средств, механизм использования бюджетных средств, принципы бюджетного механизма

Keywords: budget mechanism, budget funds, mechanism of budget funds formation, mechanism of budget funds spending, principles of budget mechanism

ВСТУП

Ефективність бюджетної політики як імперативної доміанти системи державного регулювання соціально-економічного розвитку залежить від дотримання в практичній діяльності науково-обґрунтованих принципів при виборі методів, форм, інструментів та важелів бюджетного механізму держави.

При цьому бюджетний механізм в управлінні бюджетом є засобом впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на бюджетні відносини.

Необхідність вирішення таких завдань державної політики як поступовий перехід від споживчої до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки, активізація інвестиційної діяльності, покращення бізнес клімату, переорієнтація виробничого потен-

ціалу на створення конкурентоспроможних промислових та аграрних виробництв, подолання технічного відставання, проведення політики просування продукції українських виробників на зовнішніх ринках, розвиток людського капіталу шляхом посилення соціальної спрямованості бюджету, збільшення споживчого попиту тощо вимагає перегляду принципів формування та функціонування бюджетного механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед вагомих наукових досліджень, в яких розглядалися проблеми формування та функціонування бюджетного механізму, його ролі у регулюванні соціально-економічного розвитку країни, – праці Р. Барро, А. Вагнера, О. Василика, В. Дем'янишина, І. Запатріної, О. Кириленко, А. Крисоватого, М. Крупки, Л. Лисяк, І. Луїної, В. Опаріна, К. Павлюк, Ю. Пасічника, О. Романенко, Н. Савчук, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших. Здебільшого науковці акцентують увагу на практичних питаннях, у той же час розробці концептуальних підходів до структуризації бюджетного механізму, дослідженню принципів його формування та функціонування приділяється недостатня увага, що має негативні наслідки для фінансової науки й практики. Необхідність розв'язання окреслених проблем обумовило вибір теми дослідження та її актуальність.

МЕТА РОБОТИ полягає у науковому обґрунтуванні принципів формування і функціонування бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення світової економічної та фінансової наук, наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених з питань державних фінансів та регулювання бюджетних відносин. При проведенні дослідження використано діалектичний метод наукового пізнання та системний підхід до вивчення бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вплив бюджетного механізму на соціально-економічний розвиток держави має кількісний та якісний вимір. Кількісна визначеність, яка є первинною основою функціонування бюджетного механізму, на думку В. Опаріна, виявляється в сумі бюджетних коштів, що виділяються для досягнення тих чи інших цілей [10, с. 55]. Безумовно, забезпечення соціально-економічного розвитку неможливе без витрат бюджетних ресурсів, однак факт їх витрачання ще не можна вважати запорукою успішного вирішення окреслених державою завдань бюджетної політики. Відтак, не можна не погодитись із О. Рожком відносно того, що якісно вплив бюджетного механізму визначається способами формування та використання бюджетних ресурсів, ... формами їх руху [13, с. 171].

Узгодженість методів, форм, інструментів та важелів реалізації бюджетної політики держави, характер, ступінь їх впливу на соціально-економічний розвиток та орієнтація на вирішення поставлених зав-

дань забезпечуються завдяки реалізації принципів, на яких ґрунтується дія бюджетного механізму держави.

В сучасній економічній літературі не сформульовано єдиних підходів до трактування принципів функціонування бюджетного механізму держави, оскільки зазначені питання науковці розглядають, виходячи із обраних об'єктів власних наукових досліджень.

Під принципами доцільно розуміти «... основні, вихідні положення теорії, основні правила діяльності; встановлені, загальноприйняті, поширені правила господарських дій і властивостей економічних процесів» [8, с. 76].

Поряд із цим погоджуємося із професором В. Андрущенко, що поняття «принцип» має відповідати високим вимогам з боку форми і змісту. Ці вимоги такі: принцип має бути внутрішньо несуперечливим; нести в собі ознаки обов'язковості; відображати ясність і повноту змісту більш лаконічно; виражати оригінальну позицію автора принципу [1, с. 30].

Досліджуючи концептуальні підходи до сутності управління бюджетом, вітчизняний науковець В. Федосов переконаний, що ідеальна модель бюджетного менеджменту передбачає дотримання правил формування й виконання бюджету на основі загальноприйнятих принципів, які відповідають цінностям демократичної і правової держави, громадянського суспільства, ринкової економіки. До цих принципів, сформованих у процесі еволюції фінансової теорії та практики як фундаменту побудови бюджету й організації бюджетного процесу, належать повнота, єдність і періодичність бюджету, його реальність, прозорість і відкритість [5, с. 20–21].

Професор В. Дем'янин доповнює та конкретизує класичні принципи управління бюджетом та вважає за доцільне їх поділяти на загальні і спеціальні.

До загальних принципів, на думку вченого, відносять такі, які відображають рівень використання в управлінні системи цінностей, властивих суспільству у цілому (домінування загальнолюдських цінностей над інтересами класів, націй, суспільних груп, окремих територій тощо; єдності особистих та суспільних інтересів; гуманізму; рівності юридичних і фізичних осіб перед законом; демократизму; законності; взаємної відповідальності держави, юридичних і фізичних осіб).

Спеціальні принципи управління бюджетом конкретизують загальні принципи; у концентрованому вигляді визначають основні параметри бюджетної стратегії і тактики; конкретизуються у законах, інших нормативно-правових актах, кодексах, свідомості фахівців і суспільства у цілому; є критеріями оцінки результатів управління, рівня професійної культури фахівців, основою їхнього професійного мислення; забезпечують результативний, ціннісно-орієнтаційний, інформаційний, психологічний вплив на соціально-економічні процеси, що відбуваються у суспільстві [4, с. 20–21].

В іншій своїй науковій праці В. Дем'янин отожднює принципи управління бюджетом із принципами бюджетної політики держави, акцентуючи увагу при цьому на тому, що принципам має бути властива

універсальність та абстрактність відображення закономірностей розвитку бюджетних відносин [6, с. 174].

На відміну від попередніх науковців, С. Булгакова до принципів бюджетної політики відносить: реалістичність; відповідальність держави за безумовне виконання взятих на себе зобов'язань; перетворення бюджету в дійовий інструмент політики фінансового оздоровлення економіки; перенесення акценту на збільшення доходів, але не за рахунок зростання податкового тягаря, а за рахунок більш рішучого здійснення заходів по легалізації підприємницької ініціативи; деталізація цілей бюджетної політики [17, с. 134–135].

У той же час, С. Булгакова ототожнює принципи реалізації бюджетної політики з принципами управління бюджетними коштами, виділяючи при цьому такі принципи: макроекономічна збалансованість галузей та територій; залежність від кінцевої мети; відповідність інтересам усіх членів суспільства; використання економічних законів; врахування внутрішніх і зовнішніх економічних умов на підставі реальних можливостей [17, с. 104].

Окремі із запропонованих принципів дійсно можна віднести як до принципів управління бюджетними коштами, так і до принципів реалізації бюджетної політики, однак деякі формулювання, на нашу думку, більше схожі на завдання (цілі) бюджетної політики держави.

Зважаючи на те, що за допомогою бюджетного механізму реалізується бюджетна політика, не можна не погодитися з О. Тулай, яка зазначає, що ефективна бюджетна політика держави має ґрунтуватися на принципах наступництва, об'єктивності, узгодженості, обов'язковості, прозорості [16, с. 113–114]. Окремі з перелічених принципів є базовими у процесі вибору методів, форм, інструментів і важелів бюджетного механізму та забезпечення його функціонування відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку держави.

У наукових доробках таких вітчизняних вчених як Ю. Пасічник [11, с. 253] та І. Плужніков [9, с. 178–181] знаходимо ототожнення окремих принципів бюджетної політики із принципами функціонування бюджетної системи, наведеними у ст. 7 Бюджетного кодексу України: єдності бюджетної системи, збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності та результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості і неупередженості, публічності та прозорості [3].

Підсумовуючи результати розгляду наукових підходів вітчизняних економістів до формування принципів управління бюджетом, бюджетної політики, бюджетної системи, під принципами формування та функціонування бюджетного механізму держави вважаємо за доцільне розуміти такі основні засади, положення формування та функціонування бюджетного механізму, які є орієнтирами, вимогами до вибору, подальшого практичного застосування методів, форм, інструментів і важелів бюджетного механізму держави та відображають сутність бюджету.

До принципів формування бюджетного механізму держави пропонуємо віднести такі:

1) відповідність – вибір методів, форм, інструментів, важелів бюджетного механізму повинен здійснюватися із урахуванням моделі фінансових відносин (ринкова, адміністративно-командна) у суспільстві, рівня централізації ВВП та фази економічного циклу.

2) узгодженість – вибір елементів механізму реалізації бюджетної політики повинен враховувати вплив методів бюджетного механізму на організацію бюджетних відносин, його форм і інструментів – на напрям і форму руху бюджетних ресурсів та характер дії важелів зазначеного механізму з метою уникнення суперечливості їх взаємодії та забезпечувати підпорядкування елементів механізму реалізації тактичних заходів бюджетної політики стратегічним цілям бюджетної політики.

3) системність та комплексність – індикатором (критерієм) успішного формування бюджетного механізму держави є забезпечення взаємодії його елементів як цілісної системи, результатом якої має бути спрямованість бюджетної політики на економічне зростання та підвищення суспільного добробуту.

4) законність – вибір методів, форм, інструментів та важелів бюджетного механізму держави з метою подальшого практичного застосування має здійснюватися виключно на підставі нормативно-правових актів органів державної влади та місцевого самоврядування, які регламентують бюджетні відносини.

5) мінімізація ризиків – формування механізму реалізації бюджетної політики повинно відбуватися із урахуванням можливості зміни дії методів, форм, інструментів та важелів бюджетного механізму під впливом ендегенних та екзогенних ризикових чинників управління бюджетними коштами та передбачати систему превентивних заходів щодо нейтралізації можливих негативних наслідків зазначеного впливу.

Враховуючи важливу роль фінансових ресурсів держави, сконцентрованих у державному та місцевих бюджетах, погоджуємося із Л. Сідельниковою, що формування і розподіл бюджетних ресурсів, призначених для виконання державою її функцій, є економічним підґрунтям існування кожної держави [14, с. 29]. Відтак, зважаючи на різноманіття бюджетних відносин, на які спрямовується вплив елементів бюджетного механізму у процесі управління бюджетом, та враховуючи напрями і форми руху бюджетних ресурсів, у бюджетному механізмі соціально-економічного розвитку держави вважаємо за доцільне виділити дві основні складові: механізм формування бюджетних коштів та механізм використання бюджетних коштів.

За допомогою методів, форм, інструментів та важелів механізму формування бюджетних коштів відбувається здійснення системи розподільчих і перерозподільчих процесів, формування централізованого фонду грошових коштів в обсягах, необхідних для виконання державою своїх функцій.

Основною складовою бюджетних коштів, сформованих у результаті розподілу і перерозподілу ВВП, а в окремих випадках і національного багатства, є доходи бюджету, тому у багатьох наукових працях знахо-

димо саме принципи формування доходів бюджету, а не бюджетних ресурсів загалом.

Вихідними принципами формування доходів бюджету, на думку В. Опаріна, є фінансова й економічна ефективність та соціальна справедливість [5, с. 60].

Для раціональної побудови системи доходів бюджету В. Дем'янишин пропонує дотримуватися таких принципів формування доходів: політичного підходу та політичної доцільності; соціальної справедливості; рівнонапруженості; економічної ефективності; поєднання гнучкості і стабільності; демократичності; обов'язковості; відповідності доходів обсягам функцій та конституційних повноважень держави; поділу доходів на податкові, неподаткові, доходи від операцій з капіталом, цільові фонди, міжбюджетні трансферти; поділу доходів на власні, закріплені і регулюючі; єдності; повноти; реальності; наукової обґрунтованості; плановірності; системності; гласності; матеріальної зацікавленості; матеріальної відповідальності; бюджетного контролю [6, с. 71–72].

Досліджуючи засади формування доходів місцевих бюджетів у своєму науковому доробку, І. Луніна та О. Кириленко акцентують увагу на тому, що зазначений процес, в т.ч. і вирішення питання диверсифікації доходів, повинен базуватися на принципі еквівалентності (тобто отриманої вигоди від місцевих суспільних благ) [7, с. 21].

О. Сунцова також наголошує на пріоритетному використанні у демократичних державах принципу бюджетної еквівалентності, або принципу національної солідарності [15, с. 138].

У результаті практичного застосування елементів механізму використання бюджетних коштів забезпечується здійснення розподілу і використання централізованого фонду грошових коштів, тобто витрачаються попередньо акумульовані у бюджеті держави бюджетні ресурси відповідно до напрямів спрямування, передбачених у затверджених бюджетах. Зважаючи на те, що більшість бюджетних коштів використовується у формі здійснення видатків, значна увага науковцями приділяється саме принципам здійснення видатків бюджетів.

Так, зарубіжні вчені Н. Бакша, В. Гамукін, А. Свинцова до принципів використання коштів відносять принципи: пропорційності, безперервності, раціональності, соціальності, максимальності, адекватності та збалансованості [3, с. 285–291].

Л. Сафонова вважає, що фінансування видатків бюджету здійснюється на основі двох основних принципів: плановості та цільового характеру використання бюджетних коштів [5, с. 268.].

На думку економіста Міжнародного валютного фонду А. Премчанда, до основних принципів бюджетних видатків варто відносити принципи: обачності, врахування макроекономічного впливу, встановлення пріоритетів і щорічне коригування, правильності, економічне використання, адекватність системи надання послуг, перевірка забезпеченості ресурсами, зіставлення, своєчасності [12, с. 37].

Розглядаючи бюджетне фінансування як одну із найважливіших форм фінансування видатків бюджету та форму бюджетного механізму [6, с. 337], В. Дем'янишин до принципів бюджетного фінансування

відносить: безповоротність; безоплатність; безстроковість; плановість; цільовий характер; фінансування не під план, а в міру виконання планів по виробничих показниках, мережі, штатах і контингентах; ефективне використання коштів; фінансування у міру поступлення доходів; оптимальне поєднання усіх джерел фінансування; дотримання режиму економії; повнота; справедливість і неупередженість; публічність та прозорість; контрольованість.

Узагальнюючи наукові підходи вчених щодо принципів формування та використання централізованого фонду грошових коштів, пропонуємо, окрім принципів формування бюджетного механізму держави, виокремити загальні принципи його функціонування:

1) дієвість – результативність функціонування методів, форм, інструментів та важелів бюджетного механізму держави залежить від наявності стимулюючих чи стримуючих властивостей елементів механізму та можливостей їх практичної реалізації.

2) перманентність – зважаючи на те, що основним джерелом фінансового забезпечення функцій держави, які вона постійно здійснює, є бюджетні кошти, їх формування та використання повинно відбуватися у формі безперервного руху вхідних і вихідних фінансових потоків.

3) збалансованість – обсяг передбачених бюджетом видатків та інших витрат бюджетних коштів повинен відповідати обсягу доходів та інших надходжень бюджету із зовнішніх та внутрішніх джерел.

4) транспарентність – доступність для громадськості інформації про обсяг, види, джерела формування та напрямки витрачання бюджетних коштів їхніми розпорядниками та отримувачами на всіх стадіях бюджетного процесу.

5) безумовність – забезпечення обов'язкового виконання кредитних зобов'язань позичальників бюджетних коштів у формі бюджетних кредитів перед державою та боргових зобов'язань держави у формі державних позик перед кредиторами.

Враховуючи складові бюджетного механізму держави, вважаємо за доцільне серед принципів функціонування бюджетного механізму держави виокремити і спеціальні принципи, які доцільно поділити на:

– принципи механізму формування бюджетних коштів:

1) еквівалентність – обсяг податкових надтоджень як виду бюджетних ресурсів держави має відповідати величині податкового навантаження на платників податків.

2) бюджетна достатність – обсяг, склад та джерела формування бюджетних коштів визначаються з урахуванням: необхідності задоволення потреби органів державної влади та місцевого самоврядування у бюджетних ресурсах для виконання їх основного конституційного обов'язку – забезпечення прав і свобод людини; характерних ознак видів надходжень бюджетів різних рівнів, відмінностей між ними та витрат на адміністрування.

– принципи механізму використання бюджетних коштів:

1) обґрунтованість – обсяг, напрями та структура витрачання бюджетних коштів визначаються на

основі реалістичних показників та врахування чинників, які обумовлюють державні потреби та обсяг ресурсів для їх задоволення відповідно до пріоритетів розвитку суспільства, із використанням науково-обґрунтованих методик бюджетування.

2) плановість – використання бюджетних коштів здійснюється виключно відповідно до визначених у основному фінансовому плані держави – бюджеті обсягів та напрямів витрачання.

3) адресність і цільове використання бюджетних коштів – встановлення бюджетних асигнувань конкретним розпорядником бюджетних коштів для взяття бюджетних зобов'язань і здійснення платежів повинно відбуватися виключно на цілі, визначені

бюджетними призначеннями відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку.

4) ефективне витрачання бюджетних коштів та об'єктивна оцінка ефективності – встановлення бюджетних асигнувань конкретним розпорядником бюджетних коштів для взяття бюджетних зобов'язань і здійснення платежів повинно враховувати результати від витрачання бюджетних коштів (отримані на підставі об'єктивної оцінки бюджетних програм) і відбуватися виключно на цілі, визначені бюджетними призначеннями відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку.

Склад принципів формування та функціонування бюджетного механізму наведено на рис. 1.

Рис. 1. Принципи формування та функціонування бюджетного механізму [складено автором]

Запропонований перелік наукових принципів буде підґрунтям для розробки концепції формування та функціонування бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави та за умови їх впровадження у практичну діяльність сприятиме підвищенню ефективності бюджетної політики.

ВИСНОВКИ

Ефективність бюджетної політики забезпечуються завдяки реалізації принципів, на яких ґрунтується дія бюджетного механізму держави.

До принципів формування бюджетного механізму держави запропоновано віднести принципи: відповідності, узгодженості, системності та комплексності, законності, мінімізації ризиків.

У складі принципів функціонування бюджетного механізму держави рекомендовано виокремити загальні (дієвості, перманентності, збалансованості, транспарентності, безумовності) та спеціальні принципи. Враховуючи складові бюджетного механізму держави, аргументовано доцільність поділу спе-

ціальних принципів на принципи механізму формування бюджетних коштів (еквівалентності, бюджетної достатності) та принципи механізму використання бюджетних коштів (обґрунтованості, плановості, адресності і цільового використання бюджетних коштів, ефективності витрачання бюджетних коштів та об'єктивної оцінки ефективності).

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.Л. Принципи оподаткування та їх протипоставлення / В.Л. Андрущенко // Збірник наукових праць Міжрегіональної фінансово-юридичної академії. – Сер. «Економіка, право». – 2011. – № 1(1). – С. 30–37.
2. Бакша Н.В. Аспекты бюджета: императивный, экономический, финансовый, налоговый, расходный, социальный / Н.В. Бакша, В.В. Гаукин, А.П. Свинцова. – М.: ИПО Профиздат, 2001. – 416 с.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

4. Бюджетний менеджмент: підручник / за ред. В.Г. Дем'янишина, Г.Б. Погрішук. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 558 с.
5. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
6. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія / В.Г. Дем'янишин – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
7. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / [Луніна І.О., Кириленко О.П., Лучка А.В. та ін.]; за ред. д.е.н. І.О. Луніної; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2010. – 320 с.
8. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [відп. ред. С.В. Мочерний та ін.]. – К.: Видавничий центр «Академія». – Т. 3. – 2002. – 952 с.
9. Засади формування бюджетної політики держави: наук. монографія / [М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, І.О. Плужніков та ін.]; за наук. редакцією д.е.н., проф. М. М. Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.
10. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навчальний посібник / В.М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001. – 240 с.
11. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монографія / Ю.В. Пасічник. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 642 с.
12. Премчанд А. Управление государственными расходами / А. Премчанд. – Вашингтон: МВФ, 1994. – 280 с.
13. Рожко О.Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія / Рожко О.Д. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. – 360 с.
14. Сідельникова Л.П. Податково-боргові стратегії формування бюджетних ресурсів держави: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08 / Лариса Петрівна Сідельникова. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 620 с.
15. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: навчальний посібник / Сунцова О.О. – К. – Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.
16. Тулай О.І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність: монографія / О. Тулай. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 416 с.
17. Формування і функціонування бюджетної системи України: монографія / [С.О. Булгакова, О.Т. Колодій, Л.В. Єрмошенко та ін.]; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Книга, 2003. – 344 с.

ФЕДЧЕНКО

Костянтин Анатолійович
kons.fedchenko@gmail.com

УДК 330.322:502

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ "ЗЕЛЕНИХ ІНВЕСТИЦІЙ" ЯК
ІНСТРУМЕНТУ ФІНАНСУВАННЯ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНИХ
ЗАХОДІВTHEORETICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF "GREEN
INVESTMENT" AS AN INSTRUMENT OF FINANCING OF ECOLOGY-
ORIENTED MEASURESаспірант, Сумський
державний університет

У статті проведено аналіз сутності та ролі «зелених інвестицій» в системі управління екологічним розвитком регіону. Визначено основні напрямки зеленого інвестування, проведено аналіз динаміки зміни обсягів капіталовкладень в охорону навколишнього середовища в Україні та за кордоном. Визначено пріоритетні заходи, щодо зростання інвестиційної привабливості України в напрямку залучення «зелених інвестицій».

В статье проведен анализ сущности и роли «зеленых инвестиций» в системе управления экологическим развитием региона. Определены основные направления зеленого инвестирования, проведен анализ динамики изменения объемов капиталовложений в охрану окружающей среды в Украине и за рубежом. Определены приоритетные мероприятия по росту инвестиционной привлекательности Украины в направлении привлечения «зеленых инвестиций».

The article analyzes the essence and role of "green investments" in the system of environmental management in the region. The basic directions of green investment are determined, the analysis of dynamics of changes in volumes of investments into environmental protection in Ukraine and abroad is carried out. Priority measures regarding the growth of Ukraine's investment attractiveness in the direction of attracting "green investments" have been identified.

Ключові слова: "зелені інвестиції", екологічний розвиток, природоохоронні заходи, екологічна безпека, державне регулювання

Ключевые слова: "зеленые инвестиции", экологическое развитие, природоохранные мероприятия, экологическая безопасность, государственное регулирование

Keywords: "green investments", ecological development, nature protection measures, ecological safety, state regulation

ВСТУП

Сучасний стан економічного та екологічного розвитку у світі та в Україні, зокрема, свідчить про необхідність пошуку нових підходів до фінансового управління еколого-економічною системою, що забезпечать, з одного боку, збалансованість всіх її складових, взаємоузгодженість їх розвитку, а з іншого боку, сприятимуть зростанню рівня фінансової, екологічної, енергетичної та інших складових безпеки держави. Підтвердженням актуалізації даних питань слугує прийняття на Саміті ООН з питань сталого розвитку головних його цілей, основними з яких є стимулювання країн учасниць до формування гнучкої інфраструктури, сприяння індустріалізації та інноваційному розвитку.

Обмеженість фінансових ресурсів та низький рівень фінансового потенціалу практично всіх регіонів України, зумовлює необхідність пошуку додаткових джерел акумулювання фінансових ресурсів для реалі-

зації екологоорієнтованих заходів, одним із яких є залучення «зелених інвестицій».

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні сутності та напрямів реалізації «зелених інвестицій» відповідно до принципів сталого розвитку, визначення переваг їх застосування по відношенню до традиційних джерел фінансування природоохоронних заходів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є законодавчі та нормативні акти, дані Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, інформація з інтернет-джерел.

При проведенні дослідження використано загальнотеоретичні методи наукового пізнання, фундаментальні положення економіки природокористування та охорони навколишнього середовища, методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення сутності поняття «зелені інвестиції».

РЕЗУЛЬТАТИ

Протягом останніх років у світовій економічній спільноті значного поширення набуло поняття «зелені інвестиції». Незважаючи на те, що у західній літературі дане поняття є широко вживаним, у вітчизняній науці теоретичні та практичні напрацювання фактично відсутні. Загальноприйнятим та більш поширеним є поняття «екологічні інвестиції» під якими, як правило розуміють сукупність матеріальних, майнових та інтелектуальних цінностей, котрі вкладаються в ті чи інші напрямки діяльності з метою запобігання, нейтралізації або мінімізації еко-деструктивних наслідків забруднення навколишнього середовища».

В свою чергу, під «зеленими інвестиціями» слід розуміти довгострокові капіталовкладення в активи підприємства з метою організації його діяльності відповідно до принципів сталого розвитку.

На сьогоднішній день налічується значна кількість різноманітних напрямків «зеленого інвестування», найбільш поширеними серед яких є:

1. Технологічне оновлення виробництва. Передбачає вкладання коштів з метою оновлення основних засобів підприємства, придбання більш енерго- та матеріалоощадні технології. Метою здійснення даних капіталовкладень є зниження обсягів споживання енергії та природних ресурсів; зменшення використання сировини та матеріалів; скорочення викидів

шкідливих речовин, зменшення обсягів утворення відходів;

2. Підвищення якості виробництва. Метою даних інвестицій є підвищення рівня конкурентоспроможності товарів та послуг, залучення нових груп покупців, забезпечення відповідності виробленої продукції міжнародним екологічним вимогам; вихід на нові ринки збуту; підвищення рівня безпеки виробництва та покращення умов праці робітників;

3. Підвищення рівня екологічної свідомості робітників підприємства та споживачів продукції шляхом формування у них підвищеного рівня відповідальності за збереження навколишнього середовища, формування у споживачів попиту на екологічно чисту товари та послуги, зростання рівня екологічної освіти;

4. Інноваційне оновлення підприємств. Придбання маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій; оновлення обладнання та модернізація виробництва.

5. Модернізація технології утилізації відходів. Запровадження інноваційних технологій переробки, утилізації відходів, організації безвідходного виробництва.

6. Організація системи екологічного аудиту. Налагодження постійного екологічного контролю за діяльністю підприємства [Inderst].

Схематично найбільш поширені напрямки здійснення «зелених інвестицій» зображені на рис. 1.

Рис. 1. Пріоритетні напрямки впровадження «зелених інвестицій» [10]

Загострення фінансової кризи та щорічне зростання потреби переважної більшості країн у додаткових фінансових ресурсах призвели до значного скорочення обсягу світових інвестиційних потоків. Так, протягом останніх 5 років обсяг прямих іноземних інвестицій скоротився майже на 7%. У 2016 р. їх обсяг складав 2,2% ВВП порівняно з 3,6% ВВП у 2007 р..

Більшість заходів інвестиційної політики за даними експертів ЮНКТАД, спрямовані на стимулювання інвестицій і лібералізацію інвестиційної діяльності.

Зокрема, ними були визначені такі тенденції в інвестиційній політиці:

– пріоритетність заходів спрямованих на лібералізацію, заохочення та полегшення інвестицій. Особлива увага приділяється спрощенню інвестиційних процедур і заходам щодо лібералізації в конкретних секторах (наприклад, в інфраструктурних секторах і в сфері послуг);

– порівняно низька частка заходів спрямованих на заохочення інвестицій у розвиток інфраструктури, на охорону здоров'я, освіту;

Однак, незважаючи на такі тенденції обсяг «зелених інвестицій» постійно зростає. Так, за даними Форуму соціального інвестування США, приблизно 11 % прибутків великі корпорації витрачають на стале інвестування [9]. За даними «Eurosif», в Європі ця цифра становить приблизно 17 % [5]. Обсяги «зелених інвестицій» в іноземних країнах наведені у табл. 1.

Структура «зелених інвестицій» за напрямками природоохоронних заходів у країнах Європи наведена на рис. 2.

В Україні інвестиції в природоохоронні заходи знаходяться на досить низькому рівні. Основна частина коштів – надходження з державного чи місцевих бюджетів. Зважаючи на досить незначний рівень штрафів та платежів за забруднення довкілля, низький рівень свідомості населення у питанні придбання екологічно чистих та безпечних товарів, практично відсутність на ринку товарів та послуг виробників екологічної продукції, котрі могли б скласти конкуренцію та завоювати потенційного споживача, для вітчизняних виробників товарів та

послуг вигідніше є сплата податків та зборів за забруднення довкілля ніж реалізація природоохоронних інвестицій. Як і в світових тенденціях загальний обсяг виділених коштів з державного бюджету на природоохоронні заходи поступово зменшується (рис. 3).

Проведений аналіз сутності та особливостей реалізації «зелених інвестицій» дозволив виділити основні їх характерні риси, головними з яких є орієнтованість на збереження та відновлення природно-ресурсного потенціалу як конкретного регіону так і країни в цілому та необхідність врахування властивостей екосистеми до саморегуляції та самовідновлення в процесу надання «зелених інвестицій».

При цьому у процесі прийняття рішення щодо доцільності та обсягів даних інвестицій необхідно враховувати наявність як повністю відтворюваних природних ресурсів так і значної кількості частково відтворюваних. Таким чином, забезпечити повне відтворення всіх компонентів природного середовища виключно за рахунок реалізації природоохоронних інвестицій не можливо.

Таблиця 1

Обсяги «зелених інвестицій», млн. євро [7].

Країни	Загальний обсяг «зелених інвестицій»
США	1917,3
Канада	333,6
Австралія та Нова Зеландія	41,4
Японія	5,5
Європа	2665,4
Всього в світі	4963,2

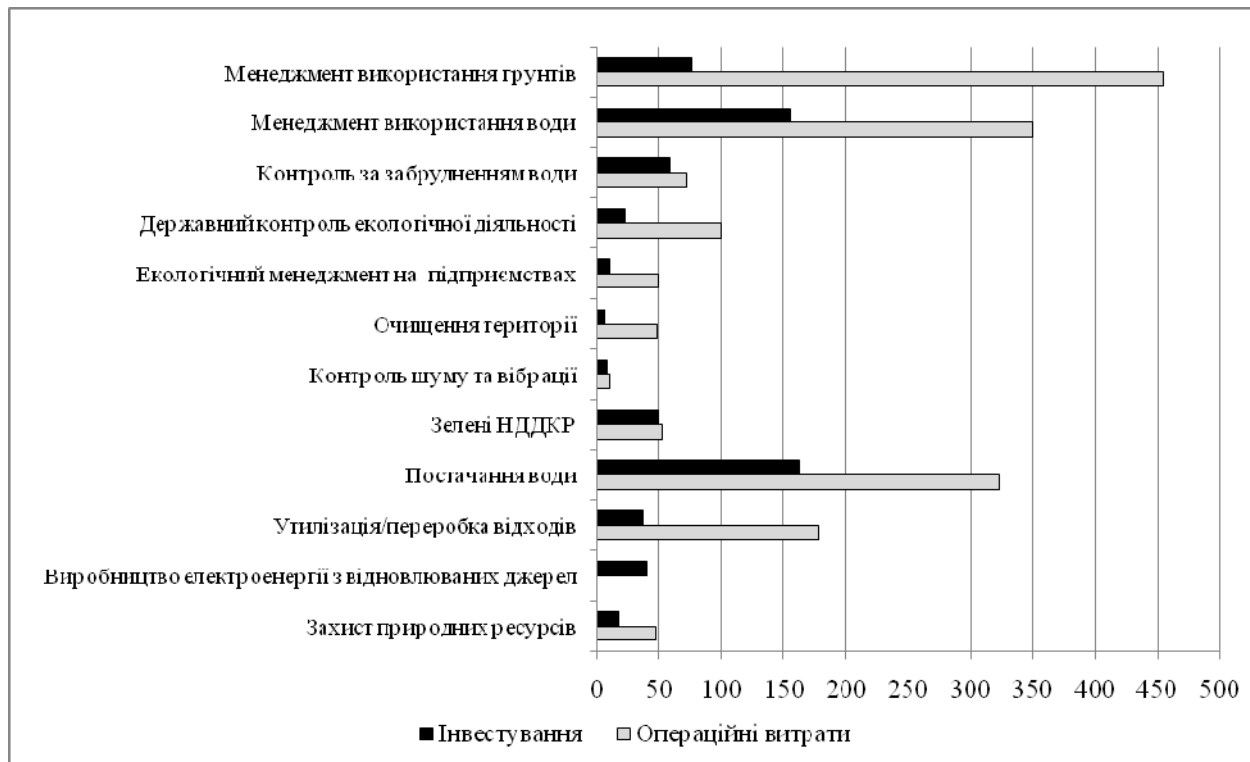

Рис. 2. Обсяг інвестування у екологічні напрямки країнах Європейського Союзу, млн. євро [3]

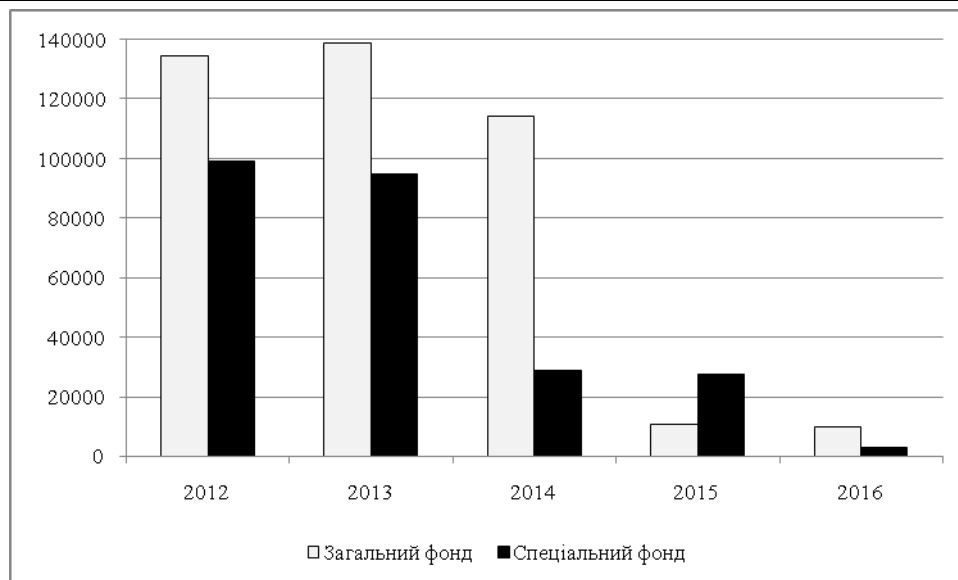

Рис. 3. Обсяг виділення коштів на реалізацію природоохоронних заходів в Україні [складено автором на основі [4]]

ВИСНОВКИ

Враховуючи сучасні тенденції реформування системи міжбюджетних відносин в Україні та низького рівня фінансових можливостей переважної більшості регіонів країни, потреба в пошуку не лише нових методів та способів використання наявних коштів, але й пошуку альтернативних джерел фінансування природоохоронних заходів набуває значної актуальності. Не зважаючи на певні спроби розробки та формування природоохоронних програм їх результативність залишається низькою. Як показує практика, основною причиною є незбалансованість бюджетних витрат на охорону природи на регіональному рівні на основі непропорційності розподілу між усіма компонентами охорони довкілля та низький обсяг залучених інвестицій. Покращення якості навколишнього середовища не можливе без наявності сталеної доходної бази ресурсів.

Отже, для удосконалення системи управління екологічним розвитком регіонів необхідно удосконалити механізми залучення коштів та сформувати зацікавленість у здійсненні «зелених інвестицій» як з боку інвесторів так і суб'єктів підприємницької діяльності та органів місцевого самоврядування в Україні.

Список використаних джерел

1. Draft resolution referred to the United Nations summit for the adoption of the post-2015 development agenda by the General Assembly at its sixty-ninth session «Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/285/73/PDF/N1528573.pdf?OpenElement>.
2. Inderst G. Defining and Measuring Green Investments: Implications for Institutional Investors. Asset Allocations / G. Inderst, Ch. Kaminker, F. Stewart // OECD Working Papers on Finance, Insurance and

Private Pensions. OECD Publishing. – 2012. – №24 – P. 55.

3. Study on Eco-industry, its size, employment, perspectives and barriers to growth in an enlarged EU: Erst and Young, 2006. – 347 p.

4. Аналіз стану природно-заповідного фонду України [Електронний ресурс] / Міністерство екології та природних ресурсів України. – Режим доступу: komekolog.rada.gov.ua/

5. Європейський форум соціального інвестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eurosif.org.

6. Павліха Н.В. Джерела інвестування природоохоронних територій / Н.В. Павліха, Павлова І.І. // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка – 2015. – Випуск 2(4). – Ч. 1. – С. 270-274.

7. Степаненко Б. Фінансування «зеленого» бізнесу у контексті забезпечення сталого розвитку / Б. Степаненко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 12. – С. 75–81.

8. Федулова Л.І. Світові тенденції інвестування у контексті реалізації завдань сталого розвитку / Л.І. Федулова // Економічна теорія та право. – 2016. – №3 (26). – С. 27-42

9. Форум соціального інвестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.socialinvest.org.

10. Харічков С. «Зелені інвестиції» як каталізатор переходу до нового курсу розвитку економіки: міжнародні орієнтири і перспективи впровадження / С. Харічков, Н. Андреева // Економіст. – 2010. – №12. – С. 16-21.

11. Чигрин О.Ю. Теоретико-прикладні аспекти розвитку екологічного інвестування в Україні / О.Ю. Чигрин, В.С. Красняк // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2015. – № 3. – С. 226-234.

ЧЕРКАСОВА

Тетяна Ігорівна
t.cherkasova.od@gmail.com

к.е.н., професор, заступник
завідувача кафедри з науково-
педагогічної та методичної
роботи, Інститут бізнесу,
економіки та інформаційних
технологій, Одеський
національний політехнічний
університет

УДК 338.012

БОГАЧЕНКО

Яна Володимирівна
yanabogachenko95@gmail.com

магістр, Одеський національний
політехнічний університет

**ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА
ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА****FORMATION AND EVALUATION OF
INNOVATIVE POTENTIAL OF THE
ENTERPRISE**

Стаття присвячена питанню формуванню та оцінки інноваційного потенціалу підприємства. Вона дозволяє теоретично обґрунтувати сутність і зміст структурних компонентів інноваційного потенціалу господарюючого суб'єкта з позицій їх взаємозв'язків і взаємодії під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Статья посвящена вопросу формированию и оценки инновационного потенциала предприятия. Она позволяет теоретически обосновать сущность и содержание структурных компонентов инновационного потенциала хозяйствующего субъекта с позиций их взаимосвязей и взаимодействия под влиянием факторов внешней и внутренней среды.

The article is devoted to the question of formation and evaluation of the innovative potential of the enterprise. It allows to theoretically substantiate the essence and content of the structural components of the innovative potential of the economic entity from the standpoint of their interactions and interaction under the influence of factors of the external and internal environment.

Ключові слова: інновації, потенціал, інноваційна активність, конкурентоспроможність, модернізація

Ключевые слова: инновации, потенциал, инновационная активность, конкурентоспособность, модернизация

Keywords: innovation, potential, activity, competitiveness, modernization

ВСТУП

У сучасних умовах формування економіки, заснованої на знаннях, все більш актуальними є завдання, пов'язані з розробкою нових підходів до вирішення проблем інноваційного розвитку господарюючих систем на основі адекватних методів інтегральної оцінки.

Питанням дослідження сутності поняття «інноваційний потенціал» в умовах функціонування реального сектора економіки присвячені численні роботи вітчизняних і зарубіжних авторів: Й. Шумперт, П. Друкера, Д. Фрімена, Б.Твісса, Ф.Лнсена, Дж. Бернал, А. Кляйкнехта, і ін.

Проблеми оцінки інноваційного потенціалу розглянуті в працях Н.А. Батуриної, Д.А. Білоусова, А.А. Докукін, І.А. Тронина, та ін.

Разом з тим аналіз наукових джерел, присвячених питанням оцінки і управління інноваційним потенціалом показує, що є нестача теоретико-методичних

положень, пов'язаних з розробкою моделей і методів інтегральної оцінки.

МЕТА РОБОТИ

Ця стаття дозволяє теоретично обґрунтувати сутність і зміст структурних компонентів інноваційного потенціалу господарюючого суб'єкта з позицій їх взаємозв'язків і взаємодії під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. У зв'язку з цим доцільно запропонувати методичний підхід до інтегральної оцінки рівня інноваційного потенціалу господарюючого суб'єкта з урахуванням функціональної залежності виділених структурних компонентів інноваційного потенціалу.

Також потребує свого вирішення проблема формування інноваційного потенціалу господарюючого суб'єкта на основі системи збалансованих показників з метою формування єдиної інформаційної бази в системі стратегічного планування господарюючого суб'єкта.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Інтернет, нормативно-правові акти та Міжнародні стандарти аудиту.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення вимог Міжнародних стандартів аудиту та законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аналіз праць сучасних вчених показує, що інноваційний потенціал на сьогоднішній день позиціонується як одне з основних понять інноваційної теорії. Проте щодо питання сутності категорії «інноваційний потенціал», а також факторів, що впливають на його формування, виявляються часто діаметрально протилежні погляди.

Розглянемо докладніше терміни, які становлять сутність досліджуваного поняття. Ряд авторів визначає інноваційний потенціал через сукупність використовуваних і прихованих можливостей підприємства в інноваційній сфері. Прихильником даного підходу можна вважати Д.І. Кокурін, що дотримується тези про те, що інноваційний потенціал містить невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, які можуть бути приведені в дію для досягнення цілей економічних суб'єктів [1].

Р.А. Миронов під інноваційним потенціалом має на увазі можливість виробничої системи створювати і використовувати інновації з урахуванням ресурсного забезпечення потенціалу підприємства [2].

Нерідко в наукових працях реалізується підхід, при якому головною характеристикою інноваційного потенціалу позначається ступінь готовності підприємства до розробки і реалізації стратегії інноваційного розвитку.

Так, за твердженням Т.А. Шаповалової, інноваційний потенціал – це ступінь здатності організації до здійснення інноваційної діяльності за допомогою наявних у неї фінансових, кадрових, матеріальних, технічних та інших ресурсів, необхідних для її реалізації [3].

М.А. Матвеева трактує дане поняття як здатність об'єкта реального сектора забезпечити достатній ступінь поновлення факторів виробництва, їх комбінацій в технологічному процесі, що випускається, організаційно-управлінських структур і корпоративної культури [4].

Подібна варіативність передбачає експлікацію інноваційного потенціалу за допомогою опису властивостей внутрішнього стану суб'єкта інноваційної діяльності, як сукупність матеріальної та нематеріальної підсистеми інноваційного потенціалу.

Резюмуючи вищесказане інформацію, можна констатувати, що сутність дефініції «інноваційний потенціал» багатогранна і включає в себе не тільки економічну, а й ресурсну складові. Тому ми пропонуємо розглядати інноваційний потенціал як сукупний статок внутрішніх потенціалів підприємства, який дає можливість розробляти і успішно реалізовувати інновації у всіх сферах діяльності конкретного суб'єкта бізнесу, здійснювати вибір стратегічних

альтернатив розвитку, виходячи з збалансованості рівня інноваційного розвитку підприємства.

Сутність даного підходу полягає в репрезентації інноваційного потенціалу за допомогою синергетичного ефекту від рівня взаємодії внутрішніх потенціалів підприємства, а також глибини впливу даного ефекту щодо питань інноваційного розвитку в довгостроковій перспективі.

У складі інноваційного потенціалу виділяють такі структурні елементи:

- фінансовий потенціал підприємства;
- кадровий потенціал підприємства;
- виробничий потенціал підприємства;
- техніко-технологічний потенціал;
- організаційно-управлінський потенціал; інформаційний потенціал; маркетинговий потенціал.

У структурі інноваційного потенціалу кадровий потенціал, безперечно, є одним з базових компонентів. Від якості кадрового потенціалу безпосередньо залежать не тільки науково-технічні аспекти розвитку, але і якість управління і ведення інноваційної діяльності. Тільки висококваліфіковані кадри здатні розробляти та впроваджувати різні інноваційні програми.

Організаційний та виробничий потенціал – головні умови розвитку підприємства в цілому. Підвищення інноваційного потенціалу неможливо без забезпечення стабільності виробничого процесу і зростання продуктивності праці. Також важливе вплив на аналізований показник надають розміри підприємства, його структура, розвиненість інфраструктури, ступінь централізації управління.

Високий організаційно-управлінський та виробничий потенціали організації є важливими стратегічними перевагами, що виражаються в здатності організації до швидкої адаптації до зовнішніх умов, а також сприяє успішному впровадженню інновацій в різних сферах діяльності.

Відсутність належних фінансово-інвестиційних можливостей підприємства є основним стримуючим фактором розвитку інноваційної діяльності господарюючого суб'єкта, тому для реалізації інноваційних проектів незалежно від їх масштабів вкрай важливо забезпечити надійну базу з даного аспекту.

Наявність маркетингового потенціалу в даному контексті означає необхідність розвитку механізмів управління маркетингом і розробку відповідного інструментарію для просування інновацій, вдосконалення механізмів управління маркетингом, пошук і стимулювання каналів збуту. Ефективний маркетинговий механізм – це ключова передумова для успішного інноваційного розвитку підприємства, а також підвищення його економічної стійкості, що стає особливо актуальним в умовах переходу країни до інноваційної економіки.

На формування і розвиток інноваційного потенціалу впливають безліч інших внутрішніх факторів, як найважливіших з яких можна виділити [5]:

- рівень забезпечення захисту інформації на підприємстві.
- наявність комплексної системи управління якістю.

– співпраця та взаємодія науково-дослідних відділів.

– стан інфраструктури підприємства.

Таким чином, характеристика поняття «інноваційний потенціал» вимагає врахування взаємозв'язку всіх чинників. Однак слід зазначити, що внаслідок неоднозначності і багатогранності даної категорії повний опис всіх можливих видів неможливий. Одним з актуальних питань залишається адекватність оцінки рівня розвитку інноваційного потенціалу суб'єкта бізнесу на відповідність вимогам ринкового середовища.

Необхідність розробки методики оцінки інноваційного потенціалу зумовлена не тільки складністю досліджуваного поняття, а й різноманітним управлінням ситуацій, що вимагають проведення такого роду оцінки.

Методика оцінки інноваційного потенціалу передбачає проведення оцінки від часткового до загального, тобто для отримання інтегрального показника необхідно попередньо розрахувати приватні показники, що характеризують кожен структурний елемент інноваційного потенціалу.

В якості характерних особливостей методики оцінки інноваційного потенціалу можна виділити нас-

тупні: використання спеціальної системи економічних показників, що дозволяють охарактеризувати кожен структурний компонент інноваційного потенціалу підприємства; виявлення в процесі оцінки взаємозв'язків між показниками, тобто побудова причинно-наслідкових зв'язків взаємозалежності показників, що передбачає необхідність логічного відокремлення в процесі проведення розрахунків [6].

Основним кількісним прийомом при аналізі результатів оцінки інноваційного потенціалу є порівняння. Проведення порівняння показників можливо по декількох напрямках. Зокрема, має місце зіставлення показників звітного періоду за ряд минулих років, що дозволяє оцінити тенденції розвитку господарюючого суб'єкта.

Серед економіко-математичних методів особливу увагу слід приділити факторному аналізу, що дозволяє вивчити взаємозв'язки між показниками, а також виявити вплив дії різних факторів на результуючий показник [7].

Тому на основі аналізованого матеріалу пропонуємо таку систему показників для оцінювання інноваційного потенціалу підприємства. (табл.1).

Таблиця 1

Система показників для оцінювання ІПП

Показник	Символ	Формула
1	2	3
Частка внутрішніх витрат на НДДКР і придбання технологій в загальних витратах на виробництво	K1	$K1 = \frac{(B_{\text{ндокр}} + B_m)}{B_{\text{заг}}}$
Наукоємність продукції, що виробляється	K2	$K2 = \frac{B_{\text{ндокр}}}{B_{\text{пр}}}$
Забезпеченість інтелектуальною власністю	K3	$K3 = \frac{B_{\text{ів}}}{B_z}$
Частка витрат на придбання нематеріальних активів в загальних витратах на дослідження та розробки	K4	$K4 = \frac{B_{\text{на}}}{B_{\text{ндокр}}}$
Частка витрат на підвищення кваліфікації кадрів в загальному обсязі витрат на дослідження та розробки	K5	$K5 = \frac{B_{\text{ок}}}{B_{\text{ндокр}}}$
Державні джерела фінансування НДДКР	K6	$K6 = \frac{B_{\text{Д}}}{B_{\text{ндокр}}}$
Доля робітників, зайнятих дослідженнями та розробками в загальній кількості працюючих	K7	$K7 = \frac{Q_{\text{ндокр}}}{Q_{\text{заг}}}$
Забезпеченість кадрами найвищої кваліфікації	K8	$K8 = \frac{Q_{\text{вк}}}{Q_{\text{ндокр}}}$
Рівень заробітної плати науково-технічних робітників	K9	$K9 = \frac{3П_{\text{нтс}}}{3П_{\text{в}}}$
Техніко-технологічна база, призначена для НДДКР	K10	$K10 = \frac{O_{\text{ндокр}}}{O_{\text{заг}}}$
Прогресивність обладнання	K11	$K11 = \frac{O_{\text{пр}}}{O_{\text{заг}}}$
Модернізація обладнання	K12	$K12 = \frac{O_m}{O_{\text{заг}}}$
Коефіцієнт введення нової техніки	K13	$K13 = \frac{OB\Phi_n}{OB\Phi}$
Витрати на інформаційну діяльність	K14	$K14 = \frac{B_{\text{іо}}}{B_{\text{ндокр}}}$

Продовження табл. 1

1	2	3
Персонал, зайнятий інформаційною діяльністю	K15	$K15 = \frac{Q_{id}}{Q_{едкр}}$
Показники освоєння нової продукції	K16	$K16 = \frac{BP_{in}}{BP_{заг}}$
Часта інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції	K17	$K17 = \frac{O_{in}}{O_{заг}}$
Рентабельність інноваційної продукції	K18	$K18 = \frac{P_{in}}{P_{заг}}$
Конкурентоспроможність нової продукції	K19	$K19 = \frac{C_{in}}{C_{конкур}}$

Після того, як зроблено розрахунок всіх складових інноваційного потенціалу, повинен бути розрахований інтегральний показник рівня інноваційного потенціалу. Алгоритм його розрахунку виглядає наступним чином: спочатку визначається рівень кожної складової, потім розраховуються їх відносні оцінки, які в підсумку об'єднуються в середньозважений показник інноваційного потенціалу. Виходячи з цього коефіцієнта, можна вибрати відповідну інноваційну стратегію.

ВИСНОВКИ

В даний час на підприємствах для проведення аналізу різних аспектів діяльності господарюючого суб'єкта широко використовується різне спеціалізоване програмне забезпечення. Для повної автоматизації розрахунку оцінки рівня інноваційного потенціалу з застосуванням запропонованої системи показників необхідна розробка власних утиліт на базі використовуваних на підприємстві програмних продуктів.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що запропонована методика оцінки інноваційного потенціалу є складовою частиною інструментарію комплексної оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства, переваги якої від наявних раніше роз-

робок полягають в універсальності використання для комерційних підприємств.

Список використаних джерел

1. Антоненко І.В. Типологія і класифікація інноваційного потенціалу економічної системи / Проблеми сучасної економіки. - 2010. - № 2.
2. Батурина Н.А. Теоретичні основи інноваційного аналізу господарюючого суб'єкта // Довідник економіста. - 2008. - № 9.
3. Білоусов Д.А. Оцінка інноваційного потенціалу виробничої діяльності організацій // Автореферат дис. к.е.н. - Новосибірськ, 2010 р.
4. Варламов С.А. Стратегічні інновації як елемент ключових факторів успіху організації // Економічні науки. - 2014. - №1 (110). - С.69-72.
5. Комплексний економічний аналіз господарської діяльності: Підручник для вузів / Лисенко Д.В. - М.: ИНФРА-М, 2008.-320 с.
6. Леонтьєв Л.І. Про форми та методи стимулювання інноваційної діяльності. - М.: РІЦ ІСПІ РАН, 2007.
7. Інноваційний розвиток. Монографія / Сильвестров С.М. / За заг. ред. Б.З. Мільнера. - М.: Инфра-М, 2013. - 624 с.

ПОНОМАРЬОВА

Оксана Борисівна
ob-ponomareva@yandex.ua

АЛЕКСЕЄВА

Лідія Олегівна
lida.gag10@gmail.com

ТРИСТАН

Вікторія Романівна
vikatristan8201@gmail.comстарший викладач, Університет
митної справи та фінансівстудент, Університет митної
справи та фінансівстудент, Університет митної
справи та фінансів

УДК 368.1

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬCOMPETITIVENESS OF INSURANCE COMPANIES IN MODERN CONDITIONS OF ECONOMIC
TRANSFORMATIONS

Стаття присвячена питанню формування конкурентоспроможності страхових компаній в сучасних умовах економічних перетворень. Проаналізовано сучасний стан страхового ринку України та чинники які формують конкурентне середовище страхових компаній. Досліджено динаміку конкуренції на страховому ринку України. Наведено основні методи формування конкурентних переваг.

Статья посвящена вопросу формирования конкурентоспособности страховых компаний в современных условиях экономических преобразований. Проанализировано современное состояние страхового рынка Украины и факторы которые формируют конкурентную среду страховых компаний. Исследована динамика конкуренции на страховом рынке Украины. Приведены основные методы формирования конкурентных преимуществ.

The article is devoted to the issue of forming the competitiveness of insurance companies in modern conditions of economic transformations. The current state of the Ukrainian insurance market and factors shaping the competitive environment of insurance companies are analyzed. The dynamics of competition in the insurance market of Ukraine is researched. The basic methods of formation of competitive advantages are presented.

Ключові слова: страховий ринок, страхова компанія, конкуренція, конкурентоспроможність, монополізація

Ключевые слова: страховой рынок, страховая компания, конкуренция, конкурентоспособность, монополизация

Keywords: insurance market, insurance company, competition, competitiveness, monopolization

ВСТУП

Ключовим елементом на ринку фінансових послуг будь-якої країни є страховий ринок. Але для будь-якого ринку властива конкуренція, а для страхових компаній конкурентна боротьба спрямована на досягнення лідируючих позицій в рейтингах. Розширення та збереження клієнтської бази, забезпечення належного захисту та подальша діяльність страхової компанії залежить від ефективності її конкурентної стратегії. Тому першочерговим кроком даного елемента в умовах жорсткої конкуренції даного ринку являється точна й обґрунтована оцінка конкурентоспроможності, що дозволяє вибрати стратегію діяльності та визначає шляхи досягнення конкурентних переваг.

Значна увага в наукових колах приділяється питанням конкурентоспроможності та методології управління цим показником на ринку страхових послуг та проблемам конкуренції в сучасних умовах. Ці питання досліджували відомі зарубіжні вчені: Портер, Друкер, Ансофф та багато інших науковців. Щодо конкурентного середовища на страховому ринку України, то є багато робіт таких економістів:

В.З. Бурчевського, О.В. Козьменко, В.Д. Базилевича, М.В. Мниха, К.Г. Воблого. Віддаючи належне суттєвому науковому доробку вчених, варто зазначити, що відсутня загальноприйнята методика оцінки та аналізу конкурентоспроможності страхових компаній, тому це питання потребує подальших досліджень, що посилює актуальність теми.

МЕТА РОБОТИ – дослідження рівня конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній в сучасних умовах економічних перетворень.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань та звітність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ринок страхових послуг в Україні визначається великою кількістю страхових компаній, де кожна з них зацікавлена в збереженні або покращенні своєї лідируючої позиції на ринку. Для досягнення даної

цілі страхові компанії обирають для себе ефективну стратегію конкурентної боротьби, яка в майбутньому забезпечить їй конкурентоспроможність.

Поняття «конкурентоспроможність» характеризує здатність страхової організації створювати та продавати послуги з деякими перевагами, яких не має в конкурентів та відповідно конкурувати та перемагати на певному ринку в певний проміжок часу. Зрозуміло, що на конкурентне середовище впливають як зовнішні так і внутрішні чинники.

З наведеного вище робимо висновок, що конкурентоспроможність страхової компанії не є постійною характеристикою, вона визначає здатність вести конкурентну боротьбу та протистояти конкурентам лише у певний період часу [5].

Сучасний стан страхового ринку характеризується низьким рівнем попиту, така реакція населення через недовіру в забезпеченні захисту від економічних втрат.

Динаміку кількості страхових компаній на ринку України можна побачити на рис. 1.

Відповідно до рис. 1 можна спостерігати тенденцію зменшення кількості страхових компаній. Наприклад, за чотири з половиною роки кількість СК "non-life" зменшилась на 88, а СК "life" на 26.

Зменшення кількості страхових компаній можна пояснити посиленням контролю з боку Національного комітету фінансових послуг щодо порушення вимог діяльності компаній, що працюють на ринку фінансових послуг. Унаслідок підвищення вимог до діяльності страховиків, обмеженості платоспроможного попиту клієнтів на послуги страхування, можливий подальший вихід із ринку операторів страхових послуг [1].

За даними таблиці 2 найбільші показники валових страхових внесків (премій) у I півріччі 2017 р. – 21 222,8 млн. грн., що на 4 895,8 млн. грн. (≈30%) більше від суми 2016 р. (16 327 млн. грн.). Це викликано зі збільшенням доходів населення та істотним сповільненням інфляції. Обсяг валових виплат в 2017 р. у порівнянні з 2016 р. збільшився на 829,4 млн. грн. (21 %) (див. табл. 2).

Показники валових страхових виплат і чистих страхових виплат у 2017 р. значно зросли, але таку тенденцію не можна вважати позитивною, адже рівень чистих виплат також збільшився, і цей факт негативно впливає на ефективність діяльності страхових компаній. Темп зростання страхових виплат значно перевищують темпи зростання страхових платежів, що є негативним фактором.

Таблиця 1

Чинники які формують конкурентне середовище страхових компаній [складено авторами на основі [5]]

Внутрішні чинники	Зовнішні чинники
1. мережева структура представництв страхових компаній;	1. індекси конкурентоспроможності країни та якості життя;
2. диверсифікація страхових послуг;	2. політична ситуація;
3. співробітництво з іноземними страховими компаніями;	3. рівень інвестиційної привабливості країни;
4. частка страхового ринку, яку займає певна страхова компанія.	4. інноваційний потенціал внутрішнього страхового ринку тощо.

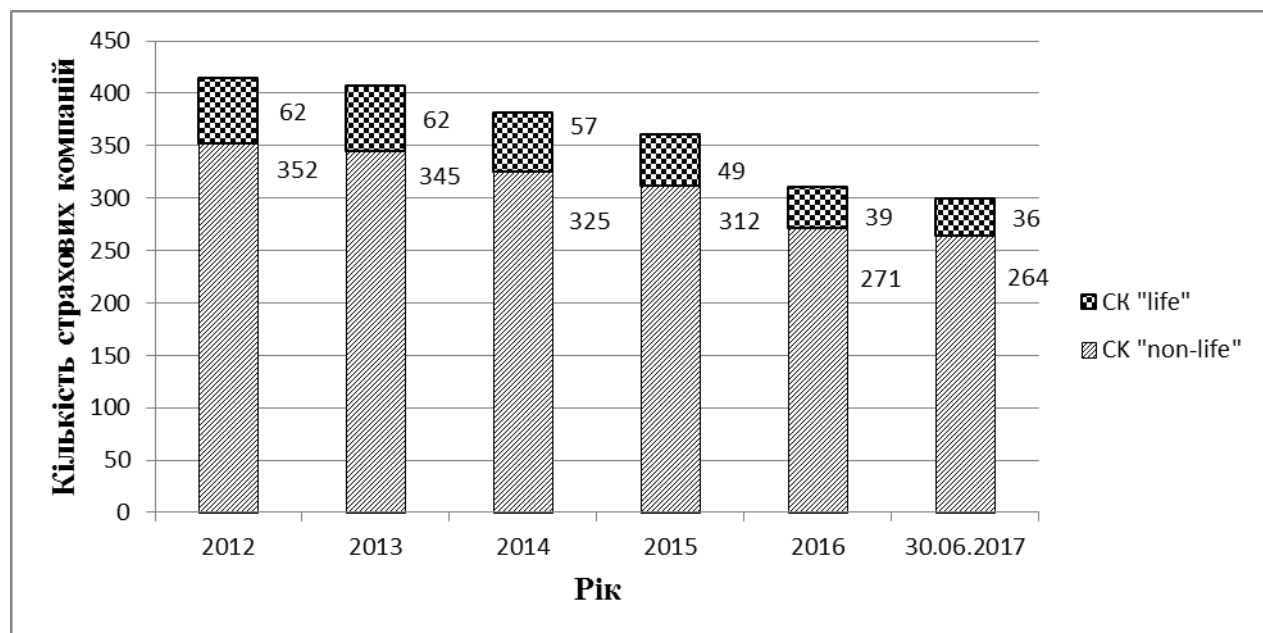

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні за період з 2012 р. по 30.06.2017 р. [складено авторами на основі [4, 6]]

Таблиця 2

Страхова діяльність за період 2016-2017 рр. [складено таблицю на основі [4]]

	I півріччя 2016, млн. грн.	I півріччя 2017, млн. грн.	Темпи приросту I півріччя 2017/I півріччя 2016	
			млн. грн.	%
Валові страхові премії	16 327,0	21 222,8	4 895,8	30,0
Валові страхові виплати	3 954,5	4 783,9	829,4	21,0
Рівень валових виплат, %	24,2%	22,5%	-	-
Чисті страхові премії	12 982,0	13 509,5	527,5	4,1
Чисті страхові виплати	3 771,8	4 614,9	834,1	22,4
Рівень чистих виплат, %	29,1%	34,2%	-	-

Рівень конкуренції та монополізації ринку страхових послуг визначається та оцінюється за допомогою коефіцієнта ринкової концентрації (монополізації) та коефіцієнта ринкової конкуренції.

Концентрацію страхового ринку можна спостерігати у табл. 3. Отже, незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 97,9% – акуму-

люють 100 СК "non-Life" (37,9% всіх СК "non-life") та 99,8% – 20 СК "life" (55,5% всіх СК "Life") [4].

Ступінь концентрації страхового ринку можна визначити використовуючи індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ), який показує вплив великих компаній на стан ринку і визначається як сума квадратів часток усіх компаній, що діють на ринку страхових послуг [3].

Таблиця 3

Концентрація страхового ринку за I півріччя 2017 року [складено авторами на основі [4]]

Перші (TOP)	Страховання «life»		Страховання «non-life»		
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Кількість СК, які більше 50% страхових премій отримали від перестраховальників
TOP 3	687,0	55,2	4 623,0	23,1	2
TOP 10	1 179,4	94,7	9 371,6	46,9	5
TOP 20	1 242,2	99,8	13 260,6	66,4	8
TOP 50	1 245,1	100,0	17 644,3	88,3	10
TOP 100	-	-	19 559,1	97,9	14
TOP 150	-	-	19 901,8	99,6	15
Всього по ринку	1 245,1	100,0	19 977,7	100,0	27

Ступінь концентрації страхового ринку можна визначити використовуючи індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ), який показує вплив великих компаній на стан ринку і визначається як сума квадратів часток усіх компаній, що діють на ринку страхових послуг [3].

Індекс Герфіндаля-Гіршмана на відміну від коефіцієнта концентрації відображає концентрацію бізнесу на певному ринку, а не частку ринку, яка контролюється декількома найбільшими компаніями. Чим вище показник індексу, тим вище концентрація на ринку страхових послуг страхових компаній.

По ринку страхування життя Індекс Герфіндаля – Гіршмана (ННІ) склав 1 425,52 (у I півріччі 2016 р. – 1 037,30), по ринку ризикових видів страхування становив 339,58 (у I півріччі 2016 р. – 309,79). В цілому по страховому ринку Індекс Герфіндаля – Гіршмана склав 305,81 (у I півріччі 2016 р. – 268,63) [4].

Дані свідчать, що в I півріччі 2017 р. на ринку видів страхування інших, ніж страхування життя, мав місце значний рівень конкуренції (ННІ в 3 рази менше 1000), в той час як на ринку страхування життя наявна помірна монополізація [4].

У структурі чистих страхових премій за видами страхування станом на 30.06.2017 найбільша питома вага належить таким видам страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 4 626,0 млн. грн. (або 34,2%) (станом на 30.06.2016 даний показник становив 4 142,6 млн. грн. (або 31,9%)); страхування майна – 1 331,2 млн. грн. (9,9%) (станом на 30.06.2016 даний показник становив 1 275,1 млн. грн. (або 9,8%)); медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) – 1 306,1 млн. грн. (або 9,7%) (станом на 30.06.2016 – 1 120,2 млн. грн. (або 8,6%)); страхування життя – 1 245,1 млн. грн. (або 9,2%) (станом на 30.06.2016 – 1 312,8 млн. грн. (або 10,1%)); страхування фінансових ризиків – 914,6 млн. грн. (або 6,8%) (станом на 30.06.2016 – 877,1 млн. грн. (або 6,8%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 716,4 млн. грн. (або 5,3%) (станом на 30.06.2016 – 800,5 млн. грн. (або 6,2%)); страхування відповідальності перед третіми особами – 622,9 млн. грн. (або 4,6%) (станом на 30.06.2016 – 586,2 млн. грн. (або 4,5%)); авіаційне страхування – 488,8 млн. грн. (або 3,6%) (станом на 30.06.2016 – 343,8 млн. грн. (або 2,6%)); страхування вантажів та багажу – 451,8 млн. грн. (або 3,3%)

(станом на 30.06.2016 – 694,7 млн. грн. (або 5,4%)) [4].

В залежності від кількості отриманих конкурентних переваг, обумовлених як внутрішніми так і зовнішніми факторами, можна визначити наступні конкурентні стратегії страхової компанії:

– стратегія “екстраверт”, використовується частіше компаніями, для яких більшість конкурентних переваг обумовлені зовнішніми чинниками. В рамках даної стратегії виділяються два напрямки в залежності від рівня конкурентоспроможності:

– “екстраверт-адаптація”, застосування даної стратегії є характерним для страхових компаній, рівень конкурентоспроможності яких не перевищує 0,5. Такі компанії акумулюють внутрішні резерви в основному з метою адаптації до умов конкурентного середовища, продиктовані компаніями-лідерами на страховому ринку;

– “активний екстраверт”, характерний для страхових компаній із рівнем конкурентоспроможності не менше 0,5, які постійно слідкують за отриманням будь-якої можливості освоєння та використання інноваційних страхових послуг в рамках конкурентного середовища на страховому ринку з метою отримання додаткових конкурентних переваг;

– стратегія “інтроверт”, використовується частіше компаніями, для яких більшість конкурентних переваг обумовлені внутрішніми чинниками. В рамках даної стратегії виділяються два напрямки в залежності від рівня конкурентоспроможності:

– “інтроверт-лідер”, характерний для страхових компаній із рівнем конкурентоспроможності не менше 0,5, які задовольняють значну частку платоспроможного попиту на страховому ринку і постійно слідкують за отриманням будь-якої можливості освоєння та використання інноваційних страхових послуг в рамках конкурентного середовища на страховому ринку з метою отримання додаткових конкурентних переваг;

– “пасивний інтроверт”, застосування даної стратегії є характерним для страхових компаній, рівень конкурентоспроможності яких не перевищує 0,5. Це в своїй більшості, компанії, які задовольняють значну частку платоспроможного попиту на страховому ринку, мають стійкі позиції і акумулюють внутрішні резерви в основному з метою підтримки свого фінансового стану на постійному рівні;

– стратегія “очікування” або “нейтральної позиції”, використовується частіше компаніями, для яких характерна рівність конкурентних переваг, обумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. В рамках даної стратегії виділяються два напрямки в залежності від виникнення можливості отримання додаткової конкурентної переваги, що забезпечується зовнішніми чи внутрішніми чинниками:

– “зовнішнє очікування”, використовується страховими компаніями, які готові змінити «нейтральну позицію» в напрямку “екстраверт”, оскільки мають значно сильніші позиції адаптуватися до умов конкурентного середовища, ніж диктувати власні за рахунок нововведень;

– “внутрішнє очікування”, використовується страховими компаніями, які готові змінити «нейтральну

позицію» в напрямку “інтроверт”, оскільки мають наміри посилити конкурентну боротьбу на страховому ринку за рахунок підвищення якості надання страхових послуг чи впровадження інновацій [2].

Таким чином, отримання страховиками найбільшої кількості конкурентних переваг дає змогу сформувати базу забезпечення постійного рівня ефективності, прибутковості та рентабельності діяльності.

ВИСНОВКИ

Сучасна економіка не мислима без конкуренції. Цей показник є ключовим елементом діяльності будь-якого розвинутого ринку. Аналіз розвитку та динаміки щодо кількості компаній свідчить про те, що на «арені страхування» залишаються тільки сильніші. Даючи оцінку концентрації страхового ринку за I півріччя 2017 р., можна зробити висновки про те, що із 36 СК «Life» ТОП 10 займають 94,7% ринку, а із 264 СК «non-Life» ТОП 10 компаній займають майже половину ринку страхових послуг (46,9%).

Наявність конкурентів змушує кожного страховика бути гранично уважним до запитів своїх клієнтів, регулює на страховому ринку кількість компаній, рівень цін та якість послуг, які пропонуються клієнтам, стимулює подальший розвиток ринку. Тому важливо в умовах жорсткої конкуренції даного ринку встановити свої слабкі та сильні сторони, дати точну оцінку своїй конкурентоспроможності та вибрати стратегію діяльності, що визначить шляхи досягнення конкурентних переваг.

Список використаних джерел

1. Ільчук В.П. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні [Електронний ресурс] / В.П. Ільчук, В.В. Ануля // Фінансові дослідження. - 2016. - № 1. - С. 76-80. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/find_2016_1_11
2. Кравчук Г.В. Формування конкурентних стратегій страхових компаній на базі конкурентних переваг [Електронний ресурс] / Г.В. Кравчук // Вісник ЖДТУ 2017 №4 (50) - Режим доступу: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/89578/86205>
3. Мошенський С.З. Особливості функціонування страхових компаній на фінансовому ринку України [Текст] / С.З. Мошенський // Страхування. - 2007. - № 9. - С. 23-29.
4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/>
5. Пономарьова О.Б. Аналіз конкурентоспроможності страхових компаній України [Електронний ресурс] / О.Б. Пономарьова, А.В. Перетятко, С.С. Дегтярьова // Молодий вчений. - 2016. - № 12. - С. 843-846. - Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/202.pdf>
6. Слободянюк Н.О. Стан страхового ринку України на сучасному етапі, проблеми та перспективи його розвитку [Електронний ресурс] / Н.О. Слободянюк, Г.Ю. Прокопчук // Молодий вчений. - 2016. - № 5. - С. 166-170. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_45

ТЕРЕЩЕНКО

Тетяна Євгенівна
tereschenkote@gmail.comк.е.н., доцент, Університет
митної справи та фінансів

УДК 368

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ
СИСТЕМ РЕЙТИНГУВАННЯ СТРАХОВИХ
КОМПАНІЙMETHODICAL FEATURES OF BUILDING
THE INSURANCE COMPANIE'S RATING
SYSTEMS

ДОБРОЛЕЖА

Катерина Миколаївна

студент, Університет
митної справи та фінансів

Стаття присвячена аналізу особливостей побудови систем рейтингового оцінювання страхових компаній в Україні. Наведено поняття рейтингової оцінки страхової компанії та визначено законодавчі засади проведення рейтингової оцінки страховиків. Досліджено спільні риси побудови систем рейтингування уповноваженими агентствами та виділено основні недоліки даних систем. Визначено кількісні показники, які застосовуються у методиках рейтингової оцінки страхових компаній та розкрито методи аналізу даних показників. Запропоновано шляхи вдосконалення методології побудови систем рейтингування страховиків в Україні.

Статья посвящена анализу особенностей построения систем рейтингового оценивания страховых компаний в Украине. Приведено понятие рейтинговой оценки страховой компании и определено законодательные основы проведения рейтинговой оценки страховщиков. Исследовано общие черты построения систем рейтингования уполномоченными рейтинговыми агентствами и выделено основные недостатки данных систем. Определено количественные показатели, которые применяются в методиках рейтинговой оценки страховых компаний и раскрыто методы анализа данных показателей. Предложено пути усовершенствования методологии построения систем рейтингования страховщиков в Украине.

The article is devoted to the analysis of features of rating systems of insurance companies construction in Ukraine. The concept of insurance company's rating is given in the article and the legal basis for conducting a rating appraisal of insurers is defined. The common features of building rating systems by the authorized agencies and the main shortcomings of these systems are highlighted here. The quantitative indicators that are used in the methods of rating the insurance companies are defined and the methods of analysis of these indicators are disclosed. The ways of improving the methodology of building rating systems of insurers in Ukraine are offered.

Ключові слова: система рейтингування, рейтингова оцінка, рейтингова методика, рейтингове агентство, показники фінансової надійності, страхова компанія

Ключевые слова: система рейтингования, рейтинговая оценка, рейтинговая методика, рейтинговое агентство, показатели финансовой надежности, страховая компания

Keywords: rating system, rating estimation, rating methodology, rating agency, indicators of financial reliability, insurance company

ВСТУП

На сьогоднішній день проблема фінансової надійності суб'єктів господарювання є однією з ключових, оскільки держава, контрагенти та клієнти мають бути впевнені у стійкості організації та її здатності виконувати взяті на себе зобов'язання. Особливо гостро дане питання стосується страхових компаній, накопичення грошових фондів якими відбувається шляхом отримання страхових внесків від страхувальників. Звідси випливає, що існуючі та потенційні клієнти мають бути впевнені у фінансовій стійкості страхової компанії, а також повинні мати змогу на основі об'єктивної інформації обрати більш надійну

компанію. Це можливо завдяки існуванню такого ефективного інструменту як рейтингова оцінка.

Однак, якщо закордоном інститут рейтингового оцінювання страхових компаній є досить розвиненим, то в Україні існує проблема забезпечення якісного оцінювання діяльності страховиків через недоліки побудови систем рейтингування.

Особливості проведення процедури рейтингування страхових компаній були досліджені у працях таких вітчизняних науковців, як Александрова М.М., Войтович Л.М., Козьменко О.В., Лаврова О.О., Свічкарь В.А., а також Азаренков Г.Ф., Кравчук Г.В., Ткаченко Н.В., Шірінян Л.В. та ін.. Однак механізм

створення пристосованої до сучасного стану економіки системи рейтингування страхових компаній не був розроблений, тому проблема методологічного забезпечення якісної системи рейтингового оцінювання страховиків є відкритою.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні особливостей побудови методик рейтингового оцінювання страхових компаній в Україні, узагальненні основних методів аналізу показників, що використовуються при побудові систем рейтингування, дослідженні їх недоліків та формулюванні пропозицій щодо вдосконалення методологічних засад рейтингового оцінювання страховиків в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є оприлюднені дослідження вітчизняних науковців, втілені в наукових працях, матеріали періодичних видань, електронні ресурси мережі Internet та чинні нормативно-правові акти.

Методологічною базою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання економічних процесів: логічного аналізу та синтезу, групування, порівняння, системного підходу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття «рейтинг (рейтингова оцінка) страхової компанії» у сучасній економічній літературі має різні означення. На нашу думку, у наступному визначенні втілені основні засади даної економічної категорії: рейтинг страхової компанії – це узагальнюючий та порівняльний показник, який надається вітчизняним або міжнародним рейтинговим агентством чи страховою компанією, що характеризує поточний стан страховика та показує його здатність своєчасно виконати взяті на себе зобов'язання перед контрагентами.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 №208-р «Про схвалення Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання» у процесі проведення рейтингової оцінки фінансової установи аналізуються виконання нею фінансових нормативів та показників, що встановлюються законодавством, ефективність управління фінансами та ризиками, а також програми її стратегічного розвитку, інвестиційна політика. Проводиться оцінка торгової марки та гудвілу [1].

Рейтингування страхових компаній в Україні здійснюється спеціалізованими уповноваженими рейтинговими агентствами. Регулювання діяльності рейтингових агентств відбувається відповідно до Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 р. №448-96-вр (зі змінами та доповненнями) та нормативно-правових актів Нацкомфінпослуг. Також, страхові компанії можуть створювати власні системи оцінювання, результати рейтингування за якими публікують засоби масової інформації, фінансові агентства тощо.

Лаврова О.О. у своєму дослідженні наголошує на тому, що всі процедури рейтингування уповноваженими агентствами мають певні спільні риси, до яких можна віднести:

1) процедура присвоєння рейтингу здійснюється

на замовлення страховика та на умовах її платності;

2) визначення оцінки відбувається на підставі спеціально розробленої авторської методики, що є інтелектуальною власністю компанії, з урахуванням вимог чинного вітчизняного законодавства та міжнародних стандартів;

3) присвоєний агентством рейтинг не є рекомендацією щодо будь-яких форм кредитування об'єкта чи купівлі або продажу його цінних паперів;

4) присвоєний агентством рейтинг, як і саме агентство, не є гарантом та не несе відповідальності за жодним борговим зобов'язанням об'єкта рейтингування;

5) агентство не проводить аудиту чи інших перевірок інформації і може в разі потреби покладатися на неперевірені фінансові дані. Рівень рейтингової оцінки залежить від якості, однорідності та повноти інформації, що є в розпорядженні рейтингового агентства;

6) рейтингова оцінка може бути змінена, призупинена чи відкликана у випадку появи нової суттєвої інформації, недостатності необхідної інформації для оновлення рейтингу або з інших причин, які агентство вважатиме достатніми для виконання таких заходів;

7) рейтингова оцінка присвоюється на підставі опрацювання великого масиву інформації, яку страхова компанія добровільно надає рейтинговому агентству. Ця інформація повинна відображати основні аспекти діяльності страхової компанії, її фінансово-майнового стану, обсягів та напрямів розміщення страхових резервів, а також результативності діяльності. До того ж, урахуваючи значущість рейтингу для успішності бізнесу страховика, він може надавати рейтинговому агентству додаткову інформацію, вивчення якої сприяє присвоєнню вищого рейтингу, а також відмовлятися від публічного оголошення рейтингової оцінки, з якою він не згодний або яка може нанести збитки його бізнес-інтересам;

8) остаточний рейтинг, який виставляється в буквенному, цифровому або символічному вираженні, є узагальнюючою оцінкою як поточної фінансової надійності (безпеки), так і оцінки галузевих та корпоративних ризиків втрати фінансової стійкості під впливом чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, наявності у страховика потенціалу розвитку (розширення поля страхування, власного капіталу, підвищення ефективності управління, фінансової гнучкості тощо) і, як наслідок, підвищення в майбутньому його страхової та інвестиційної привабливості;

9) усі офіційні рейтингові оцінки приводять у відповідність до національної рейтингової шкали [2, с. 155 -157].

Зазначимо, що дані особливості, притаманні сучасним системам рейтингування в Україні, мають ряд недоліків, які пов'язані з тим, що, по-перше, авторська методика уповноважених рейтингових агентств є конфіденційною інформацією, яка не підлягає розкриттю, тому використовувана система показників у методології їх оцінювання може суттєво відрізнятися від науково обґрунтованих показників та їх нормативних значень, обчислених виходячи з сучасного стану економіки України; по-друге, рейтингове

агентство не має повноважень проводити перевірку інформації, наданої страховою компанією, тому достовірність звітних даних залежить від інформаційної відкритості страховика; по-третє, звернення за рейтинговою оцінкою є добровільним, як і її публічне оприлюднення, що впливає на об'єктивність прийняття рішення контрагентів щодо співпраці зі страховою компанією. Також, слід зауважити, що не всі рейтингові агентства проводять оцінку якісних характеристик розвитку страхової компанії, зупиняючись лише на розрахунку кількісних показників фінансової надійності страховика, що також впливає на об'єктивність оцінки ринкової позиції компанії, особливо у довгостроковій перспективі.

Кількісний аналіз компанії проводиться найчастіше на основі обчислення різних показників фінансової стійкості та надійності страховика. Кожна з методик рейтингування має унікальний набір даних показників.

Свічкарь В.А. виділяє головні два показники, які завжди присутні в таблицях рейтингів страхових компаній, – це сума зібраних премій та обсяг виплат (відшкодування) у разі настання страхових випадків. У рейтингових таблицях ці показники розташовують у порядку спадання (від найвищих до найнижчих значень). Крім абсолютних значень суми зібраних премій та обсягу виплат страхової компанії, корисно подивитися також на показник їх співвідношення. Цей показник носить назву «брутто-норма збитковості», а ще його називають «коефіцієнт понесених збитків» чи просто «рівень виплат». Рівень виплат страхової компанії розраховується як відношення суми всіх виплат за конкретний період до суми зібраних премій за цей самий період, помножене на 100 % [3].

Загалом, кількісний аналіз позиції страхової компанії проводять за наступними розділами:

- достатність резервів – оцінка фінансової стійкості страхової компанії, що залежить від достатності власного капіталу та адекватності страхових резервів за прийнятими страховиком на себе зобов'язаннями;
- використання перестрахування аналізується за розміром частки перестрахування в загальному обсязі страхових послуг;
- ліквідність. Високий показник свідчить про здатність компанії платити за своїми зобов'язаннями, тобто про надійність компанії, водночас про пасивність компанії щодо інвестування коштів;
- інвестиційний ризик – найбільш повний аналіз інвестиційного портфеля;
- прибутковість – розгляд загальної ефективності діяльності страхової компанії на основі аналізу її фінансових результатів (фінансовий результат від основної діяльності, від інвестиційної та іншої діяльності). Кінцевий фінансовий результат діяльності страхової компанії – балансовий прибуток чи збиток;
- капіталізація і фінансування – у випадку наявності у відкритому обігу цінних паперів страхової компанії проводиться аналіз їхніх котирувань з метою вивчення рівня капіталізації. Також проводиться аналіз джерел і методів фінансування компа-

нії своєї діяльності [4, с. 8].

Важливими факторами у рейтинговій оцінці страхової компанії є її термін роботи на страховому ринку, її діловий потенціал, історія діяльності, здійснені нею великі страхові виплати, маркетингова політика та рекламна активність, запропоновані страхові тарифи та умови страхування [5, с. 176].

Визначившись зі складом показників, які входять до інтегральної оцінки рейтингу страхової компанії, рейтинговим агентством обирається методика аналізу отриманих показників.

Войтович Л.М. зазначає, що при аналізі фінансової стійкості страховика використовують шість основних видів аналізу:

- 1) горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;
- 2) вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних чинників на кінцевий результат;
- 3) трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попередніми періодами та визначення тренду (за допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективу);
- 4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок співвідношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків між показниками;
- 5) порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого страховика та його дочірніх установ (філій), а також з урахуванням середньогалузевих та середніх показників;
- 6) факторний аналіз – визначення впливу окремих чинників на результативний показник детермінованих або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження [6, с. 804].

Козьменко О.В. наголошує на тому, що для побудови кількісної рейтингової оцінки використовуються однофакторні або багатфакторні методики («Z-аналіз» (модель Альтмана), метод коефіцієнтів, метод адитивного згортання, метод експрес-оцінки, методика CAMEL, метод прикладного статистичного аналізу, модель факторного аналізу) та імовірнісний підхід [4, с. 14].

Лаврова О.О. пропонує інтегральне оцінювання стану та перспектив розвитку страховика на підставі перелічених показників здійснювати за однією з таких методик:

1. Порівняльна. Оцінка стану страхової компанії та перспектив її розвитку проводиться шляхом порівняння ряду показників із показниками інших компаній, нормативними значеннями та середніми показниками галузі. Кількісний показник рейтингу визначається найчастіше шляхом ранжування компаній за обраними параметрами. Ця методика унеможливає врахування значної кількості факторів у зв'язку з їх непорівнюваністю.

2. Середньозважена. Така методика передбачає використання елементів попередньої, але з можливістю розширення спектру аналізованих критеріїв та приведення їх до порівнюваних значень шляхом окремої попередньої оцінки. Тобто аналізовані показ-

ники доцільно поділити на певні блоки (наприклад, показники фінансово-майнового стану, платоспроможності, стану на ринку), оцінити рейтинг компанії (або кількох) у кожному блоці окремо, а потім розрахувати усереднену оцінку за такою формулою:

$$P = \sum_{i=1}^n \frac{Зоп_{ij} \cdot Оп_{ij}}{ОПсер_{ij}}$$

де P – рейтинг страхової компанії;

n – кількість аналізованих компаній;

$Зоп_{ij}$ – значимість оцінки певного показника;

$Оп_{ij}$ – оцінка певного показника конкретної компанії;

$ОПсер_{ij}$ – середнє значення оцінки певного показника всієї сукупності аналізованих компаній.

Таким чином, постає необхідність розробки таблиці поправочних коефіцієнтів – показників значимості оцінки певних блоків.

3. Елементарного ранжування. Передбачає виконання елементарних дій за таким алгоритмом: визначення індивідуального рангу (місця) страховиків за окремими показниками оцінки розвитку (за критерієм максимізації показника оцінювання); визначення суми рангів (місць) за всіма показниками оцінки розвитку; ранжування страхових компаній у порядку зменшення узагальнюючого рангу. Критерієм оцінки найкращої страхової компанії за ступенем розвитку є мінімальне значення узагальнюючого рангу.

4. Гармонізованої оцінки. Така методика передбачає порівняння показників не лише на певний конкретний момент часу, а й у динаміці, з урахуванням темпів їх приросту. Ранжування темпових показників для отримання узагальнюючої оцінки відбувається з урахуванням досягнутої позиції страхової компанії в загальному обсязі відповідного показника для аналізованої сукупності. Доцільність такого підходу обумовлюється тим, що чим більший обсяг має певний показник, тим складніше забезпечити його збільшення. Для визначення інтегрального показника оцінки страхової компанії доцільно використати попередню описану методику [2, с. 158-159].

У методології присвоєння рейтингових оцінок страховим компаніям обов'язковим етапом є проведення постійного контролю рейтингу, тобто здійснення моніторингу за факторами зовнішнього та внутрішнього середовища, які можуть вплинути на надану рейтингову оцінку.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна сформулювати такі пропозиції щодо вдосконалення методології побудови систем рейтингування в Україні:

- здійснення розробки уніфікованої системи показників якісного та кількісного аналізу страхової компанії та визначити їх граничні значення, виходячи з сучасного стану розвитку фінансового ринку України;

- здійснення регулювання інформаційної

відкритості страхових компаній, задля унеможливлення надання ними недостовірної інформації рейтинговим агентствам;

- запровадження обов'язкового проходження процедури рейтингової оцінки за законодавчо затвердженою системою рейтингового оцінювання страхових компаній.

ВИСНОВКИ

Побудова системи рейтингування є досить трудомним, у методологічному плані, процесом і включає в себе велику кількість показників кількісного та якісного характеру й може будуватися на основі різних економетричних моделей та методів, однак точність оцінки цілком залежить від вихідних даних, наданих страховою компанією, тому відповідальність за правильність складеного рейтингу залежить як від добросовісності компанії, так і від професіоналізму рейтингових агентств.

Подальшого дослідження потребує механізм створення уніфікованої та адаптованої до сучасного стану національної економіки системи рейтингування страхових компаній, яка б затверджувалася на законодавчому рівні, була обов'язковою до використання, а її методологія була відкритою та включала в себе аналіз якісних показників розвитку компанії.

Список використаних джерел

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання»: Розпорядження від 01.04.2004 №208-р // База даних «Законодавство України» / ВР України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/208-2004-p>.
2. Лаврова О.О. Бухгалтерська фінансова звітність про страхову діяльність суб'єктів господарювання [Текст]: дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 / Лаврова Олена Олексіївна. – Черкаси, 2016. – 337 с.
3. Свічкарь В.А. Маркетингові підходи у рейтингуванні страхових компаній [Текст] / В.А. Свічкарь, Л.Ф. Нелень // Ефективна економіка. - 2014. - №12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3621>.
4. Козьменко О.В. Рейтингування страхових компаній і розрахунок страхових тарифів на базі використання економіко-математичних методів [Електронний ресурс]: монографія. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/32>.
5. Александрова М.М. Страхування [Текст]: навчально-методичний посібник / М.М. Александрова. – К.: ЦУЛ, 2002. – 208 с.
6. Войтович Л.М. Рейтингова оцінка страхових компаній в Україні: сутність та особливості [Текст] / Л.М. Войтович // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 4. – С. 801-805.

БЕЛОУСОВ

Ярослав Ігорович
Zexa@ukr.net

УДК 338.1

РОЗВИТОК СИСТЕМИ
ІНФРАСТРУКТУРНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ
МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО
БІЗНЕСУ ТА ВПЛИВ НА НЬОГО
БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЙ

БЕЛОУСОВА

Любов Іванівна
Belousova_2014@ukr.netDEVELOPMENT OF THE SYSTEM
OF INFRASTRUCTURE
PROVIDING ENTERPRISES OF
SMALL AND MEDIUM BUSINESS
AND INFLUENCE ON ITS
BUSINESS ASSOCIATIONSк.е.н., доцент, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даляк.е.н., доцент, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

У статті досліджено розвиток системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу; інструменти, які діють в системі бізнес-асоціацій, та певним чином регулюють інтеграційний зв'язок між підприємствами, зменшуючи ризики, пов'язані з виробництвом. Висвітлені сфери активності бізнес-асоціацій та визначено перелік проблем, існування яких заважає розвитку системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу. Запропоновані шляхи удосконалення, які можуть відбуватися у спосіб розробки та впровадження методичних рекомендацій і технічних завдань, при створенні місцевих фондів підтримки підприємств де враховувалися б потенційні можливості регіонів, специфічні потреби територій, середовищ.

В статье исследовано развитие системы инфраструктурного обеспечения предприятия малого и среднего бизнеса, инструменты, которые действуют в системе бизнес - ассоциаций и определенным образом регулируют интеграционную связь между предприятиями, снижая риски, связанные с производством. Определены сферы активности бизнес-ассоциаций и перечень проблем, существование которых, мешает развитию системы инфраструктурного обеспечения предприятий малого и среднего бизнеса. Предложены пути усовершенствования, которые могут совершаться способом разработки и внедрения методических рекомендаций и технических заданий, при создании местных фондов поддержки предприятий, где учитывались бы потенциальные возможности регионов, специфические потребности территорий, среды.

The article deals with the development of the infrastructure of small and medium-sized businesses; tools that operate in the business associations system, and in a way regulate the integration link between enterprises, reducing the risks associated with production. The areas of activity of business associations are identified and a list of problems is identified, the existence of which hinders the development of the infrastructure of small and medium-sized businesses. The ways of improvement that can take place in the form of the development and implementation of methodological recommendations and technical tasks are proposed, with the creation of local business support funds, which would take into account the potential of the regions, the specific needs of territories and environments.

Ключові слова: розвиток, система, інфраструктурне забезпечення, бізнес-асоціації, вплив, підприємства малого і середнього бізнесу.

Ключевые слова: развитие, система, инфраструктурное обеспечение, бизнес-ассоциации, влияние, предприятия малого и среднего бизнеса.

Keywords: development, system, infrastructure support, business associations, influence, enterprises, small business

ВСТУП

В сучасних умовах розвитку глобалізації для підприємств малого і середнього бізнесу важливим завданням є формування нових конкурентних переваг, що обумовлює актуальність проблем розвитку системи інфраструктурного забезпечення цих підприємств.

Для більшості країн світу останні роки стали періодом боротьби за ефективний економічний розвиток та підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств і регіонів, в тому числі шляхом розвитку ключових елементів регіональної та місцевої інфраструктури. В результаті цього посилюється інтерес до підприємств малого і середнього бізнесу з боку держави не тільки, як до фіскального та соціального інструменту, а й з точки зору використання їх

потенціалу для фінансування, створення та реалізації спеціальних спільних проєктів, які спрямовані на вдосконалення інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень.

Особливої уваги до питання розвитку підприємств малого та середнього бізнесу в країні заслуговують праці сучасних українських науковців. За висновками багатьох дослідників, тенденція до утворення саме бізнес-асоціацій сприятиме вдосконаленню системи інфраструктурного забезпечення підприємств. Вагомий внесок у дослідження цих питань належить таким вченим, як О. Амоша, П. Беленький, Б. Буркинський, З. Варналія, Г. Чижигов, Б. Данілішин, В. Новицький, Д. Стеченко, О. Кудріна, І. Заблудська, Н. Васильчук, С. Бурбело, Є. Ахромкін, В. Пілюшенко, Н. Мікула, Л. Михайлова та інші. Однак, незважаючи на значний внесок вчених у вирішення проблем інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу та визначення факторів впливу на цей розвиток утворень різного призначення, все ж таки ці питання не мають повного віддзеркалення, що в свою чергу потребує нових підходів до удосконалення інфраструктурного забезпечення підприємств та методів визначення сфер активності бізнес – асоціацій та інструментів, які діють в ній та певним чином регулюють інтеграційний зв'язок між підприємствами, зменшуючи ризики, пов'язані з виробництвом та реалізацією, удосконалюючи середовище в якому вони створені.

Реально працюючих бізнес-асоціацій в Україні замало, а визначити факт їхнього впливу на розвиток системи інфраструктурного забезпечення важко. Проведені дослідження показали, що розвиток підприємств малого і середнього бізнесу цілком залежить від стану розвитку підприємницького середовища в країні.

У зв'язку з цим, тема розвитку системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу та впливу на цей розвиток бізнес - асоціацій на сьогодні є актуальною.

МЕТА – дослідження, систематизація та висвітлення проблем розвитку інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу, дослідження впливу бізнес-асоціацій на цей розвиток задля визначення напрямів активізації таких утворень.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вирішення завдання побудови бізнес-асоціацій в регіонах України не може означати їхню ефективну роботу до того моменту, поки не буде відзначено їхній вплив на економічний розвиток підприємств.

Вітчизняні підприємства малого і середнього бізнесу потерпають через недостатній досвід роботи в умовах жорсткої конкуренції як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках. Загальною проблемою підприємств малого і середнього бізнесу є використання морально і фізично зношеного технологічного устаткування, що є наслідком низької інвестиційної активності; слабо налагоджений механізм мобільності і динамічності у використанні ресурсів, проведенні змін, реалізації інноваційних програм; ігнорування уваги до попередніх і наступних оцінок ринкових

відносин і вибору альтернатив поведінки і діяльності, до антикризового критерію якості рішень при їхній розробці та реалізації.

Для вирішення цих та інших питань і налагодження взаємодії з організаціями інших галузей, зосередження на встановленні в середовищі певних правил взаємозв'язків, підписання грантових контрактів з державами ЄС та благодійними фондами і організаціями регіонального розвитку, які забезпечують розвиток системи інфраструктурного забезпечення, але можуть носити тимчасовий характер, створюються бізнес – асоціації.

Аналіз довів, що за ознаками територіальної сфери діяльності регіональної або республіканської, галузевої та міжгалузевої зареєстрованими в Україні є близько 600 бізнес-асоціацій, діяльність яких відбувається навколо представництва та захисту інтересів малого та середнього бізнесу. До сучасних бізнес-асоціацій відносяться торгово-промислові групи, професійні об'єднання, федерації виробників, асоціації роботодавців, торгові палати, об'єднання представників малого бізнесу, під впливом яких, здійснюється удосконалення системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу. Таке удосконалення системи може відбуватися через розробку та впровадження методичних рекомендацій і технічних завдань, при створенні місцевих фондів підтримки підприємств де враховувалися б потенційні можливості регіонів, специфічні потреби територій і середовищ.

Перспективи роботи бізнес - асоціацій полягають в розвитку позитивних зрушень, необхідності зробити підприємства малого та середнього бізнесу, як і у всьому світі, прибутковими, конкурентоспроможними, що визначається, в першу чергу, рівнем науково-технічного потенціалу.

Проведений аналіз дає змогу виділити основні процеси, що негативно впливають на позиції розвитку системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого та середнього бізнесу, гальмуючи його:

- тривала інфляція, яка періодично прискорюється, та впливає на подорожчання кредитів, згортання довгострокового кредитування;
- продовження практики безсистемного регулювання господарської діяльності підприємств малого та середнього бізнесу на державному, а особливо на регіональному рівні, де місцева влада використовує прямий адміністративний тиск;
- нестабільна податкова та правова політика.

Бізнес-асоціацію визначають, як специфічну інтегруючу, структурно і функціонально організовану систему, що є незалежною від державних, владних або будь-яких інших структур, діє в правовому полі, захищає інтереси і задовольняє відомі потреби своїх членів, що входять в асоціацію на підставі добровільності і рівноправності; її діяльність підпорядковується декларованій місії і відповідає єдиній меті та фінансується за рахунок членських внесків і коштів, отриманих від комерційної діяльності, що не суперечить її місії [1].

Окремим видом діяльності бізнес-асоціацій є робота, пов'язана з попитом підприємств на основні

науково-технічні досягнення і технології. Але установи мало зацікавлені у проведенні цієї роботи.

Аналіз наукових робіт вчених економістів, доводить, що подальшого дослідження потребують інструменти, які діють в системі бізнес-асоціацій, та певним чином регулюють інтеграційний зв'язок між підприємствами, зменшуючи ризики, пов'язані з виробництвом та реалізацією, удосконалюючи середовище в якому вони створені. Це:

- засоби погодження та об'єднання зусиль, вирішення завдань, які представляють загальний інтерес партнерів;

- засоби вирішення протиріч між ними;

- засоби, які дозволяють повністю задіяти науковий, технічний, фінансовий, господарський, кадровий, ресурсний потенціали;

- інструмент корпоративного будівництва, планування і управління;

- важіль розподілу, перерозподілу засобів виробництва, капіталів по галузях і підприємствах;

- знаряддя збалансованості конкретних потреб замовників і ресурсних можливостей виконавців, встановлення пропорцій між виробництвом і споживачем;

- стимулятор науково-технічного прогресу і інноваційно-інвестиційного потенціалу тощо.

Сучасні бізнес-асоціації спроможні вирішувати такі завдання функціонування системи інфраструктурного забезпечення, як можливість налагоджування горизонтальних зв'язків у підприємницькому середовищі.

Стійкість зв'язків обумовлена, на наш погляд, наявністю «сил взаємного притягання», які перевищують наданим перевагу автономного функціонування підприємств малого і середнього бізнесу.

Іншими системними якими такими утворень може бути не лінійність розвитку, яка обумовлена виникненням синергетичного ефекту функціонування системи – інтеграційного цілого – як результату інтеграційної взаємодії систем та елементів, які в неї входять, і має відображення в тому, що їм притаманні не тільки якість кожної з складової, які включаючись в цілий, отримують його особливості, але й цілий ряд нових властивостей, системних якостей, породжених взаємодією цих частин.

З огляду на інструменти, які діють в системі бізнес-асоціацій та певним чином регулюють інтеграційні зв'язки, можна виділити наступні сфери активності бізнес-асоціацій:

- сприяння розвитку коопераційних зв'язків між національними суб'єктами великого і малого бізнесу;

- захист інтересів національного бізнесу в умовах регіональної інтеграції.

- підтримка вітчизняних експортерів на зовнішніх ринках;

- лобіювання інтересів бізнесу в уряді в контексті реалізації міждержавних домовленостей про лібералізацію зовнішньоекономічних зв'язків;

- активізація інноваційної діяльності;

- активізація інвестиційної діяльності та залучення ресурсів для оновлення виробничої бази, покриття потреби в обігових коштах, фінансування інвестиційних проектів та комплексних програм розвитку;

- лобіювання пільгового кредитування підприємств малого і середнього бізнесу та зниження податкового тиску;

- просування на ринки продукції, що є новою тільки для підприємства або для ринку, за межі України, освоєння нових ресурсів, технологій;

- збір інформації, формування позитивного іміджу, пропаганда та навчання;

- просування нових видів рекламних послуг та проведення нових рекламних заходів з використанням надсучасних технологій;

- виявлення і використання нових ринків збуту товарів, робіт і послуг та забезпечення стабільної присутності на традиційних зовнішніх ринках та освоєння нових ринків збуту продукції;

Відпрацювання ж вертикальних зв'язків між бізнесом та владою відбувається в умовах слабого взаємозв'язку сторін, тому основним завданням бізнес-асоціацій є надання суттєвої, реальної допомоги бізнесу, який опинився в умовах пристосування до правил, що диктуються владою, розгалуженості функцій щодо адміністрування, відсутності законодавчо врегульованого механізму формування та використання національних ресурсів, недосконалості порядків процедур методом адміністрування податків, законодавчо не врегульованого питання порядку обміну інформацією між державою, споживачами, виробниками, податковими адміністраціями тощо [2].

Незважаючи на це, більшість фахівців вважають, що бізнес-асоціації мають недостатній рівень активності та впливу на розвиток системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу.

Недостатнє, недосконале, а в деяких регіонах дефіцитне інфраструктурне забезпечення пов'язано з низькою об'єктивних та суб'єктивних причин.

Під час опрацювання і систематизації сучасних публікацій та результатів проведеного аналізу за цією темою, авторами визначено перелік проблем, існування яких заважає розвитку системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу. Визначено такі проблеми:

- нестабільна політична ситуація у державі, що не сприяє розвитку бізнесу малих і середніх підприємств та перешкоджає зростанню довіри приватних партнерів до укладання тривалих угод, створюючи додаткові ризики;

- слабо розвинений механізм горизонтальних зв'язків у підприємницькому середовищі;

- невизначеність шляхів подолання перешкод;

- недосконала податкова політика;

- відсутність галузевих методичних рекомендацій, технічних завдань, при створенні місцевих фондів підтримки підприємств де враховувалися б потенційні можливості регіонів, специфічні внутрішні потреби територій;

- відсутній досвід професійного управління;

- низьке інформаційне супроводження результатів, інформаційна ізоляваність і обмеженість;

- низький рівень професійних компетенцій, спеціальної освіти;

- відсутність професійно підготовлених кадрів;

- в правовому полі України відсутні законодавчі акти, які б в повній мірі врегулювали би відносини бізнес-асоціацій з підприємствами малого і середнього бізнесу, визначаючи їх перспективні завдання по співпраці та обов'язки;

- у нормативно-правовому полі переважають рамкові довготривалі угоди, в яких лише декларується бажання сторін розвивати наукове-технічне, гуманітарне, торговельно-економічне співробітництво;

- наявність значних бюрократичних перешкод щодо розробки програм і проектів співробітництва підприємств малого і середнього бізнесу та бізнес-асоціацій;

- збереження монофункціонального виробництва у багатьох населених пунктах, територіях, що іноді призводить до перетворення їх у депресивні;

- збільшення частки збиткових підприємств в регіонах;

- нестабільність регуляторного середовища, в якому реалізується і набуває розвитку система інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу;

- недостатній рівень ділової активності, інвестиційної привабливості, ліквідності і платоспроможності [3].

Комплексне вирішення визначених проблем дозволить активно запрацювати систему інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу з метою економічного зростання та підвищення рівня життя населення.

ВИСНОВКИ

Виходячи з вищевикладеного можна стверджувати, що основною метою запровадження бізнес – асоціацій, в кінці кінців, є задоволення потреб громади. Ці потреби можуть мати різний характер та різну спрямованість, але всі вони зв'язані з необхідністю формування ресурсної бази: людських, фінансових, матеріальних, технологічних потенціалів тощо. Тому абсолютно логічно питання розвитку бізнес-асоціацій пов'язують з розвитком підприємств малого і середнього бізнесу.

Не існує уніфікованого світового підходу до визначення впливу бізнес-асоціацій на розвиток системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу. Не можна перенести закордонний досвід в Україну без відповідної адаптації. Однак, за відповідного ставлення до цього новітнього та достатньо могутнього інструменту розвитку, в національну практику можуть бути вті-

лені найкращі напрацьовані взірці економічних суб'єктів, в тому числі в межах регіонів.

На сучасному етапі розвитку економіки завданням держави та інших суб'єктів інфраструктури з удосконалення роботи бізнес – асоціацій, повинно стати застосування своєчасного, достовірного і комплексного механізму отримання повної інформації про регуляторні акти та їх проекти, наявність об'єктів нерухомого майна, потребу в ресурсах та джерела їх отримання, логістичні маршрути, земельні ділянки та відомості про реальну і ринкову ціну та нові ринки збуту, суттєві інфраструктурні зміни середовищ, забезпеченість професійними кадрами та інше.

Запорукою розвитку системи інфраструктурного забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу стала б вчасна допомога банків України, яка реалізується через зміну підходів і методів роботи з підприємствами та суб'єктами малого і середнього бізнесу, фондами підтримки малого підприємництва, які займаються системою гарантійного забезпечення.

Співпраця підприємств малого та середнього бізнесу з бізнес – асоціаціями дозволить залучити нові інвестиції в регіони країни, які сприятимуть зростанню рівня життя відповідних територій, зменшуючи навантаження на державний та місцевий бюджети.

Список використаних джерел

1. Чижиков Г.Д. Теоретичні основи визначення ролі бізнес-асоціацій в процесі участі країни в інтеграційних об'єднаннях / Г.Д. Чижиков // Науковий вісник КНУ “Актуальні проблеми міжнародних відносин”. – 2005. – Вип. 53 (Частина II). – С. 259-262.

2. Васильчук Н.О. Теоретичні підходи до визначення сутності «інфраструктурне забезпечення міжрегіонального співробітництва» / І.А. Попова, Н.О. Васильчук, С.О. Бурбело // Science Rise. – 2015 – № 5/3 (10).

3. Долгальова О.В., Девятка В.В. Удосконалення діяльності бізнес-асоціацій як невід'ємної складової інфраструктури підтримки підприємств малого бізнесу в Україні / Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2008.

4. Кривов'язюк І.В. Теорія пропорційності функціонування та розвитку соціально-економічних систем / І.В. Кривов'язюк, І.Я. Тишко // Наука й економіка. – 2009. - № 4.

5. Занфіров В.А. Регулювання розвитку виробництва на регіональному рівні / В.А. Занфіров// Економіка та держава. – 2005. - № 10.

БЛИЗНЮК

Андрій Олександрович
basket1979@ukr.net

УДК 339.727

АНАЛИЗ ДИНАМИКИ И СТРУКТУРЫ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

ANALYSIS OF DYNAMICS AND STRUCTURE OF DIRECT FOREIGN INVESTMENTS IN THE ECONOMY OF UKRAINE

к.е.н., доцент, Харківський
національний автомобільно-
дорожній університет

В данной статье рассматривается современное состояние и понятие прямых иностранных инвестиций. Представлена динамика и структура капиталовложений в экономику Украины на современном этапе, анализируется динамика прямых зарубежных вложений. Определены основные проблемы кооперирования иностранных инвестиций и пути их решения.

In this article the modern state and the concept of foreign direct investment are considered. The dynamics and structure of investments in the economy of Ukraine at the present stage are presented, the dynamics of direct foreign investments are analyzed. The main problems of cooperation in the foreign investments and ways to solve them are identified.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, иностранный инвестор, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат

Keywords: direct foreign investments, foreign investor, investment attractiveness, investment climate

ВВЕДЕНИЕ

В наше время экономика страны не может развиваться должным образом без привлечения иностранных инвестиций. Именно они являются залогом системного развития материально-технической базы, стимулирование конкуренции на рынке, повышения уровня жизни в стране и т.п. Поэтому важное значение приобретают исследования проблем привлечения прямых иностранных инвестиций в экономику Украины по обоснованию направлений и механизмов стимулирования прямого иностранного инвестирования, что является актуальной теоретической и прикладной проблемой.

ЦЕЛЬ РАБОТЫ

Целью данной статьи является исследование текущего состояния прямых капиталовложений. Рассмотрение центральных проблем привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины, а также анализ возможных путей улучшения ситуации.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Методической основой работы являются статьи, труды научных деятелей, материалы периодических изданий. В процессе исследования в работе использован метод сравнительного анализа при сравнении поступлений прямых инвестиций в Украину за 2015-2017 гг. по данным ukrstat.gov.ua.

Нерешённые составляющие общей проблемы

Инвестиционная деятельность имеет большое значение для социально-экономического развития Украины. Привлечение иностранных инвестиций способствует предотвращению уменьшения производства и обеспечению предпосылок экономического роста государства, поэтому вопрос внешнеэкономической

деятельности страны требует проведения дальнейших исследований.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Развитие экономики страны напрямую связано с ее инвестиционной привлекательностью. Для Украины повышение инвестиционной привлекательности является важной стратегической задачей и основой решения социально-экономических проблем, стоящих перед украинским обществом.

Прямые иностранные инвестиции – это капиталовложения в заграничные предприятия, с целью получения желаемой прибыли и обеспечения контроля над определенным объектом размещения капитала [1].

На сегодняшний день наблюдается тенденция глобализации мировой экономики, поэтому именно иностранные инвестиции могут предоставить стране тот же толчок, которого она требует за увеличения капитала этой страны, из-за введения новых технологий. Но для Украины все осложняется тем, что наша страна очень тяжело выходит из экономического кризиса прошлых лет.

Инвестиционный процесс в Украине термализируется степенью обусловленных субъективных и объективных обстоятельств, среди которых можно выделить политическую и экономическую нестабильность, многократные изменения законодательства, неоперативность приватизации и т.п.

Сложившаяся ситуация в экономике страны вызвана ее избыточной подчиненностью от внешней конъюнктуры и последствиями мирового финансового кризиса, который наблюдался в экономике Украины, начиная с 2007-2008 гг.

Анализируя инвестиции внешнеэкономической деятельности за январь-июнь 2017 г. в экономику Украины зарубежными инвесторами из 75 стран мира инвестировано 711,2 млн. долл. США акционерного

капитала.

Наиболее значимые поступления капиталовложений были направлены к организациям промышленности – 264,8 млн. долл., учреждений и предприятий реализовывающих страховую и финансовую деятельность – 225,7 млн. долл.

В период с января по июнь отечественные предприятия осуществили капиталовложения в размере

9,2 млн. долл. США акционерного капитала в девять стран мира. Самыми весомыми капиталовложениями из Украины были ориентированные в Швейцарию, Венгрию, Чехию и Германию [2].

Более детально динамика поступлений прямых капиталовложений за 2015-2017 гг. в экономику Украины представлена на рис. 2.

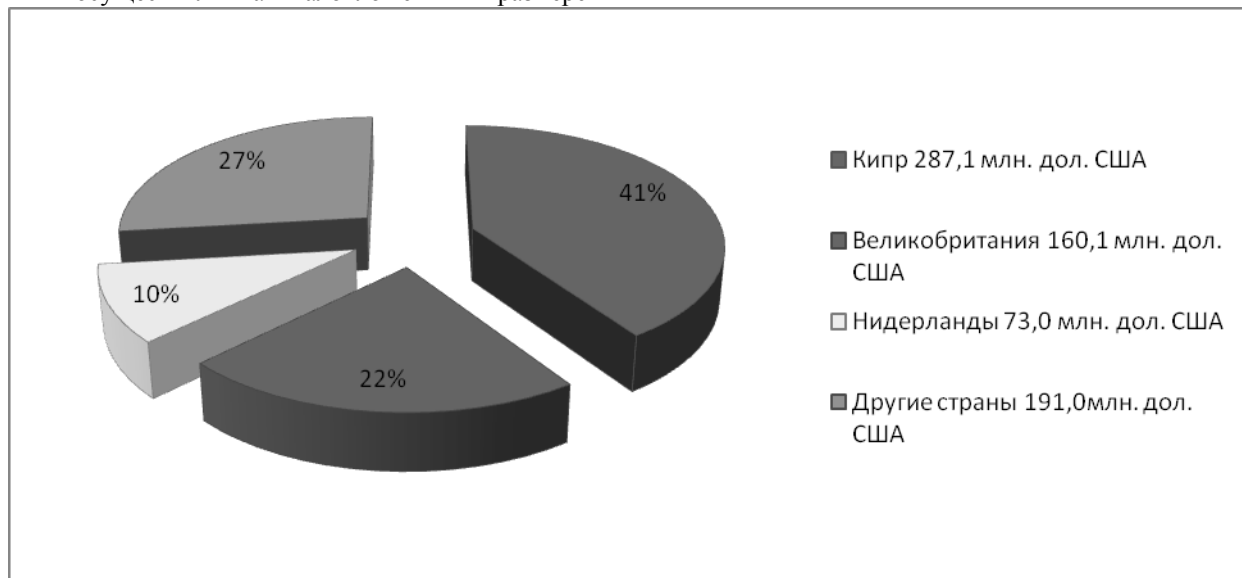

Рис. 1. Поступление прямых инвестиций (акционерного капитала) по основным странам-инвесторам за январь-июнь 2017 г.

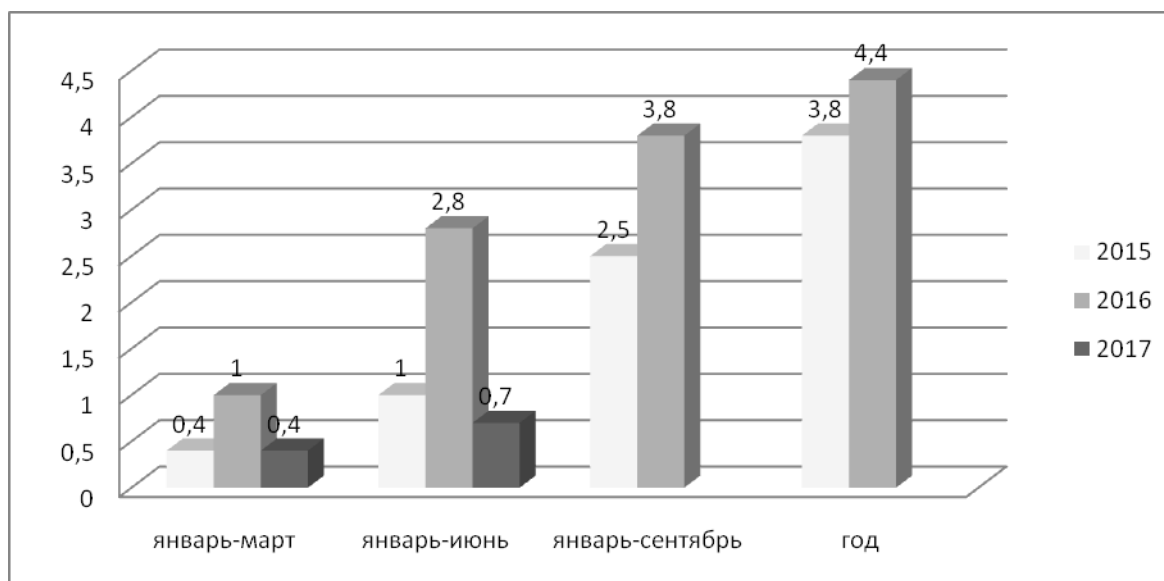

Рис. 2. Поступление прямых инвестиций (акционерного капитала) в Украину за 2015-2017 гг. (нарастающим итогом с начала года, млн. дол. США)

Таким образом, в 2015-2016 гг. наблюдается рост прямых иностранных инвестиций, однако уже в 2017 г. наблюдается значительное уменьшение инвестиций в первом полугодии по сравнению соответственно с 2016 г. в четыре раза [2].

Вместе с тем инвестиционный климат государства остается крайне неблагоприятным, который обусловлен такими характеристиками как:

- политическая нестабильность;
- непредсказуемость и непрозрачность государственной политики;
- чрезмерная фискальная активность госу-

дарства;

- узость и неструктурированность внутреннего рынка;
- обременительная таможенная политика;
- низкое качество жизни.

Чтобы превратить прямые иностранные инвестиции в положительный фактор развития Украины, государству необходимо выполнить несколько условий:

- обновить систему государственного регулирования, которая была бы лояльной к инвесторам с одной стороны и давала возможность добавить значи-

тельную часть средств в общий бюджет страны;

- улучшить инвестиционный климат Украины через преодоление последствий экономического кризиса, преодоление политического кризиса, значительное уменьшение коррупции, улучшение бизнес-климата и стимулирования развития малого и среднего бизнеса;

- изменить правовое законодательство в сфере иностранного инвестирования, для того, чтобы иностранные инвесторы чувствовали себя более комфортно и не боялись вкладывать средства в Украину;

- повысить показатели общественного благополучия граждан Украины: для инвесторов этот фактор также является важным. Чем лучше социальное обеспечение, государственная помощь и уровень занятости, тем больше Украина будет привлекать иностранных инвесторов.

ВЫВОДЫ

Для привлечения инвесторов развитые государства пытаются уменьшить влияние государства на

экономические процессы и упростить налоговую систему, стабилизировать политическую нестабильность в государстве, принимают законы, которые привлекают большее количество иностранных инвесторов. То есть, эти страны предоставляют инвесторам уверенность в том, что они сделают правильный выбор, вложив свой капитал в экономику именно этого государства, а не любой другой. Поэтому в Украине целесообразно будет усовершенствовать правовое поле для инвестирования и развития государственно-частного партнерства.

Список использованных источников

1. Научные материалы онлайн [Электронный ресурс] Материалы сайта «pidruchniki.com». - Режим доступа: http://pidruchniki.com/1809120862536/ekonomika/pryami_portfelni_inozemni_investitsiyi

2. Государственная служба статистики [Электронный ресурс] Материалы сайта "ukrstat.gov.ua". - Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua/

ГОРБУНОВА

Тетяна Олегівна
beliefgop@gmail.comстудент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектури

УДК 336.7

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗАСОБІВ ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ У
БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИINTRODUCTION OF FINANCIAL ENGINEERING FACILITIES IN THE
BANKING SECTOR OF UKRAINE

Стаття присвячена вивченню теоретичних та методичних положень та розробленню науково-практичних рекомендацій щодо запровадження засобів фінансового інжинірингу у банківському секторі України.

Статья посвящена изучению теоретических и методических положений и разработке научно-практических рекомендаций по внедрению средств финансового инжиниринга в банковском секторе Украины.

The article is devoted to the study of theoretical and methodological provisions and the development of scientific and practical recommendations about the introduction of facilities of financial engineering in the banking sector of Ukraine.

Ключові слова: фінансовий інжиніринг, інновація, похідні фінансові інструменти, банк

Ключевые слова: финансовый инжиниринг, инновация, производные финансовые инструменты, банк

Keywords: financial engineering, innovation, derivative financial instruments, bank

ВСТУП

Негативні тенденції, спричинені кризовими явищами економіко-політичного характеру, значно впливають на діяльність банків. Наслідками такого впливу є падіння прибутковості банків; високий ступінь ризику банківської діяльності; скорочення кількості банків та низький рівень їх капіталізації; скорочення масштабів кредитування; значна частка проблемних позичок у кредитних портфелях; зниження довіри до банківської системи; недостатній розвиток асортименту банківських послуг, що призвело до погіршення фінансового стану банків та, як наслідок, до зменшення рівня їх фінансової стійкості.

За таких умов основної важливості набувають питання реструктуризації банківської системи, розвитку механізму забезпечення як її фінансової стійкості у цілому, так і окремих банків. Недостатньо вирішеними залишаються питання зміцнення фінансової стійкості банків за допомогою такого інструменту фінансового менеджменту, як фінансовий інжиніринг. Він може бути ефективно використаний для досягнення фінансових цілей банку, і в першу чергу для забезпечення його стійкого функціонування.

МЕТА РОБОТИ

Вивчення теоретичних і методичних положень та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо запровадження засобів фінансового інжинірингу на банківському ринку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасний етап розвитку фінансів характеризується бурхливим розвитком нових фінансових продуктів, що є результатами застосування методів та прийомів фінансового інжинірингу.

Фінансовий інжиніринг – це цілеспрямоване розроблення та реалізація нових фінансових інструментів та/або нових фінансових технологій, а також творчий пошук нових підходів до вирішення фінансових проблем за допомогою уже відомих фінансових інструментів та технологій. Можна сказати, що фінансовий інжиніринг допомагає банкам та іншим фінансовим посередникам оперативніше та ефективніше реагувати на зміни, що відбуваються у світі, в законодавстві та економіці конкретної країни, всередині конкретного суб'єкта господарювання.

Застосування фінансового інжинірингу передбачає наявність у банків висококваліфікованих спеціалістів. Останні повинні мати відповідний рівень знань у галузях економічної та фінансової теорії, бухгалтерської та банківської справи, юриспруденції, математики, статистики та оподаткування, володіти мистецтвом моделювання. Крім того, необхідно знати комп'ютерну та телекомунікаційну техніку, бути поінформованим про наявні, розроблені фінансові інструменти та схеми, розуміти, в який спосіб їх можна використати при вирішенні поставлених фінансових проблем [4].

Розроблення нових інструментів або схем фінансового інжинірингу починається, як правило, з пошуку нових концептуальних ідей. Можливі два шляхи:

1. Ідею нових інструментів та схем фінансового інжинірингу висувають працівники банку.

2. Проводиться аналіз та узагальнення ситуації в економіці, на ринку грошей, дій конкурентів, досліджуються потреби клієнтів та зміни в законодавстві тощо.

Одержані в результаті пошуку дані, ідеї, проекти схем та інструменти банку необхідно оцінити, зокрема, з погляду:

- відповідності стратегії і тактиці банку;
- впливу ідеї на потенційну конкурентоспроможність банку і його клієнта;
- відповідності ідеї потребам, які існують у клієнтів банку, та можливостям самого банку;
- впливу, який може справити реалізація схеми фінансового інжинірингу, на активи та пасиви банку, його ліквідність та платоспроможність;
- економічної ефективності схеми фінансового інжинірингу як для банку, так і для інших учасників цієї схеми;
- перспективності використання схеми фінансового інжинірингу у майбутньому для інших клієнтів;
- впливу реалізації схеми фінансового інжинірингу на роботу окремих підрозділів банку;
- доцільності взяття банком на себе відповідних видів ризику, способам їх зменшення.

Невід'ємною умовою створення та зміцнення лідерських позицій для банківських установ сьогодні є інтенсифікація їх інноваційної діяльності. Парадигма сучасної банківської діяльності вимагає від банків постійного пошуку нововведень у сфері своєї діяльності та генерації нових продуктів, що сприятиме поступовому переходу від традиційного способу введення банківського бізнесу до клієнтоорієнтованого, підвищення привабливості банківських продуктів та послуг та розширення меж їх діяльності.

Відтак, особливої важливості сьогодні набувають питання, пов'язані із запровадженням інноваційних банківських продуктів та послуг відповідно до особливостей розвитку фінансово-кредитних установ для забезпечення їх стійкого функціонування, а також розширення асортименту банківських продуктів для забезпечення привабливості і індивідуальності банківської установи [2].

Фінансова інновація – це нові фінансові інструменти та фінансові технології.

Існують наступні напрями застосування фінансових інновацій:

1) продуктові інновації охоплюють впровадження нових (радикальна інновація) або вдосконалених існуючих (модифікаційна інновація) продуктів;

2) технологічні інновації- це впровадження нових технологій виробництва старих чи нових продуктів, оновлення інформаційних систем, оновлення устаткування ;

3) інновації у бізнес-процесах банку – розширення різноманіття методів та заходів, що можливо реалізувати у банку, але непритаманних банківській установі;

4) організаційні інновації нові методи і форми організації всіх видів діяльності банку, удосконалення організаційної структури керуючої й керованої підсистеми банку, удосконалення організації праці та організації використання всіх видів ресурсів.

На світовому банківському ринці існує дуже багато фінансових інновацій, які вже дуже популярні у розвинених країнах. Деякі з них широко використовуються і в Україні, однак існують і такі, що ще нереалізовані на вітчизняному ринці. На думку автора було б доцільно використати, деякі вже досить відомі фінансові інновації у банках України. Для цього було проведено аналіз зарубіжних засобів фінансового інжинірингу і виокремлено найбільш популярні тенденції у фінансових інноваціях за напрямками (вказаними вище) наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Сучасні інноваційні тренди у банках та їх характеристика [узагальнено на основі [2,2,6,1,3]]

Фінансова інновація	Сутність фінансової інновації	Вітчизняний досвід
1	2	3
Технологічні інновації		
Модернізація банківських відділень	Створення мережі відділень із мінімальною кількістю співробітників у рамках концепції "the self-service economy"	Існує, не розвинута
Безконтактні технології	Здійснення певних банківських операцій за допомогою мобільних пристроїв, соціальних мереж та NFC-технологій	Існує, не розвинута
Кріпто-технології	Миттєва ідентифікація клієнта за допомогою селфі, систем розпізнавання мови та електронного підпису	Існує, не розвинута
Big Data	Використання великого масиву даних про клієнтів банку задля покращення клієнтського сервісу та формування правильного іміджу серед клієнтів	Існує частково, не розвинута

Продовження табл. 1

1	2	3
Інновації у бізнес-процесах		
ВРМ та QlikView системи	Об'єднання всіх інновацій, що орієнтовані на клієнтів в єдиний бізнес-процес на основі систем нового покоління	Існує частково, не розвинута
"Творчий банкінг"	Розподіл відповідальності за розвиток бізнесу корпоративного клієнта між банком і підприємством та в їх творчій спільній роботі зі створення взаємних цінностей	Існує частково, не розвинута
Гейміфікація	Використання елементів гейміфікації для залучення нових клієнтів, їх навчання та мотивації	Дуже поширена
Продуктові інновації		
Краудфандінг	Колективне фінансування невеликими сумами за допомогою використання можливостей новітніх інформаційно-комунікаційних технологій	Існує частково
P2P та P2B кредитування	Фінансування одного суб'єкта іншою (як правило фізичною особою) за допомогою інтернет-платформ та за допомогою фінансового посередника (банку)	Існує частково, не розвинута
Структуровані депозити	Депозити, які прив'язані до вартості певного фінансового інструменту дають змогу вкладнику отримати додаткову вигоду від вартості будь-якого фінансового інструменту	Існує на ринку
Комбіновані депозити	Депозити, які являють собою комбінацію вкладних рахунків та програм страхування	Існує на ринку
Мультивалютні вклади	Депозити, які передбачають зберігання коштів у різних валютах	Дуже поширена
Рахунки з нульовим залишком	Банківські рахунки, які використовуються для ліквідації надлишкових залишків і підтримки контролю над витратами економічних агентів	Існує на ринку
Рахунки з автоматичним очищенням	Банківські рахунки, залишок за якими інвестується в процентні активи в інтересах власника рахунку, а наступного дня інвестовані кошти та нараховані відсотки повертаються на рахунки власника	Існує частково, не розвинута
Організаційні інновації		
Ко-брендінг банків та страхових компаній	Взаємодія банків та страхових компаній у формі спільної стратегії задля високої ефективності та отримання прибутку	Дуже поширена
Інноваційна культура	Зміни у існуючих методиках підготовки та перепідготовки банківського персоналу та створення новітніх банківських професій	Дуже поширена

Задля реалізації вказаних у таблиці фінансових інновацій, які ще не запроваджено на банківському ринку Україна та такі, які розвинуті слабо чи частково, слід оцінити світовий досвід використання подібних засобів фінансового інжинірингу.

При виборі банком фінансової інвестиції слід провести ряд аналізів, і на основі них зробити висновки

відносно доцільності та потреби використання тої чи іншої фінансової інвестиції, а саме:

- оцінити можливості банку запровадити у свою діяльність додатковий фінансовий інструмент чи послугу, здатність до їх реалізації на економічному, технологічному та кадровому рівні;

- проаналізувати фінансову та економічну ефективність впровадження фінансової інновації (прибутковість, ліквідність, рентабельність);
- порівняти фінансовий стан банків у яких вже існує, та працює засіб фінансового інжинірингу, разом с тим оцінити схожість та економічний стан розвитку банківської системи та в цілому економіки країни, де перебуває цей банк;
- проаналізувати с позиції проектного фінансування шляхи залучення ресурсів для реалізації фінансових інновацій, побудова можливих схем та моделей її реалізації.

ВИСНОВКИ

Фінансовий інжиніринг є ефективним та найбільш прогресивним заходом для забезпечення економічного зростання, поліпшення фінансового стану та привабливості банку, за умови грамотного використання його засобів. Основним засобом реалізації фінансового інжиніринг є фінансові інновації банку, які в свою чергу передбачають внесення суттєвих змін або впровадження зовсім нових ідей та схем у діяльність банку. Для банку досить важливо оцінити яка сфера його діяльності найменш розвинута, або ж просто потребує нововведень і виходячи з цього обрати інновацію за напрямком: продуктову, технологічну, організаційну чи інновацію у бізнес-процесах банку. Перед впровадженням повинна бути розглянута доцільність реалізації фінансової інвестиції, проведено аналіз можливого позитивного та негативного впливу такого впровадження на діяльність банку, оцінити можливі ризики, що можуть бути з цим пов'язані, і прийняти рішення щодо раціональності внесення вірогідних змін у роботу банку.

При впровадженні засобів фінансового інжинірингу у банку здійснюються заходи проектного фінансування, які передбачають оцінку фінансової інновації с позиції інвестиційної привабливості, а також аналіз ринку, аналіз світового та вітчизняного досвіду, маркетингові дослідження, оцінку фінансової ефективності.

Список використаних джерел

1. Антон Тютюн про нові тенденції на ринку депозитів, розвиток електронної комерції та зміни в банках під впливом інноваційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1873241-maybutne_bankivskih_viddilen_platignih_kart_tehnologiy_plategiv_2083555.html
2. Біляєва В.Ю. Виявлення резервів забезпечення фінансової стійкості банків України / В.Ю. Біляєва // Інноваційна економіка. – 2016. – No. 1–2. – С. 62–70.
3. Васильчук І. Краудфандінг і краудінвестинг як фінансові інновації / І. Васильчук // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 11-12. – С. 59-67.
4. Єгоричева С. Методологічні засади організації інноваційного процесу в комерційних банках / С. Єгоричева // Вісн. Нац. Банку України. – 2011. – No. 1. – С. 53-57.
5. Инновации украинских банков: смартфоны, часы и селфи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psm7.com/innovacii-ukrainskix-199bankov-smartfony-chasy-i-selfi.html>
6. Ісаєв Р. Методика розробки нових банківських продуктів/ Р. Ісаєв // Фінансовий ринок України. – 2011. – No. 1. – С. 8-11.

ГІЛЬОРМЕ

Тетяна Вікторівна
gillyorme@i.ua

УДК [620.92:338.45] (447)

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДОХОДІВ У
БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ В УМОВАХ
ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН

ЛЕНЬ

Анастасія Володимирівна
liss1995@inbox.ruFEATURES OF INCOME ACCOUNTING OF
STATE-FUNDED INSTITUTIONS IN THE
LEGISLATIVE CHANGES' CONDITIONSк.е.н., доцент, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончарамагістрант, Дніпровський
національний університет
імені Олеся Гончара

У статті досліджено особливості обліку доходів бюджетної установи в умовах законодавчих змін. Розглянуто проблеми обліку доходів бюджетної установи в результаті законодавчих змін та запропоновано шляхи удосконалення організації обліку доходів установ державного сектору.

В статье исследованы особенности учета доходов бюджетного учреждения в условиях законодательных изменений. Рассмотрены проблемы учета доходов бюджетного учреждения в результате законодательных изменений и предложены пути совершенствования организации учета доходов учреждений государственного сектора.

The article explores to the features of the accounting of incomes of a public institution in the conditions of legislative changes. The problems of accounting of earnings of a budget organization as a result of legislative changes are covered and the ways to improve the organization of accounting of earnings of public institutions are suggested.

Ключові слова: бюджетна установа, бюджетні асигнування, облік доходів

Ключевые слова: бюджетное учреждение, бюджетные ассигнования, учет доходов

Keywords: public institution, budgetary allocations, accounting of earnings

ВСТУП

З початку 2017 р. Україна здійснила спробу наблизити український бухгалтерський облік державного сектору до міжнародної практики. Це спричинило впровадження великої кількості змін у методологію та організацію бухгалтерського обліку бюджетної установи. Значна частина нововведень була успішно впроваджена у практику та наразі застосовується без перешкод. Однак, разом з цим, залишаються невирішеними багато проблемних питань, що унеможливають ефективне функціонування апарату бухгалтерії бюджетних установ. Дослідженням проблем трансформації бюджетного обліку щодо формування, розподілу займаються такі вітчизняні науковці: П.Й. Атамас, Р.Т. Джога, Ф.Ф. Бутинець, О.О. Левицька, І.І. Легкоступ, В.І. Лемішовський, С.В. Свірко та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у системному дослідженні, критичній оцінці теоретичних положень та діючої практики організації обліку доходів установи державного сектору.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час проведення дослідження були використані методи структурно-логічного аналізу, порівняння й узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

З 01.01.2017 р. набрали чинності нові Положення (стандарты) бухгалтерського обліку в державному секторі. На теперішній час питання облік доходів бюджетних установ регулюється НП(С)БОДС 124 «До-

ходи» [4]. Однак, не зважаючи на те, що національний стандарт обліку доходів бюджетних установ розроблявся на базі відповідних міжнародних стандартів, а саме: МСБОДС 9 «Дохід від операцій обміну» [2] та МСБОДС 23 «Дохід від необмінних операцій (податки та трансферти)» [3], існують певні відмінності. Так, за міжнародною практикою облік доходів бюджетної установи ведеться із застосуванням двох стандартів, в той час як національний стандарт поєднує облік доходів за обмінними та необмінними операціями.

Також існує відмінність між НП(С)БОДС 124 «Доходи» [4] та МСБОДС 23 «Дохід від необмінних операцій (податки та трансферти)» [3], що стосуються сфери застосування та методу визначення доходів від необмінних операцій, є такими як і НП(С)БОДС 124 та МСБОДС 9. Крім цього існують розбіжності щодо складу доходів від необмінних операцій відповідно до розглянутих стандартів. Таким чином, для подолання розбіжностей вважаємо необхідним розробити НП(С)БО в державному секторі окремо для доходів за обмінними та необмінними операціями. Це, в свою чергу, сприятиме гармонізації бухгалтерського обліку доходів з міжнародною практикою.

Зміни у методології обліку установ державного сектору призводить до трансформації і методики обліку на рівні установ. Це стосується зміни організації документації облікової інформації, таких як: розробка первинних документів, подолання обмеження завантаженості каналу обміну (формалізація облікових комунікаційних зв'язків та графіків передачі – формування графіків документообороту)), оптимізація пото-

ків облікової інформації (уніфікація облікової інформації як основи для оптимізації вихідних потоків з системи) тощо. Основною проблемою, що постає перед бухгалтерами бюджетної сфери, є спрощення технології облікових процесів з метою прискорення роботи бухгалтерської служби та всіх залежних від неї підрозділів. Позитивного ефекту можна досягнути, шляхом впровадження в бюджетних установах «оперограм» – графічний метод організації руху носіїв інформації, що дозволяє уникнути втрат трудових витрат при проведенні облікових процедур. Запропоновано оперограму руху облікового процесу

формування доходів бюджетної установи (табл. 1), що дає змогу прискорити документообіг (створення, перевірка, обробка та передача у архів).

Внаслідок суттєвих змін у Плані рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [5], деякі види доходів, що раніше були класифіковані саме в цю групу, нині обліковуються на рахунках, що не мають жодного відношення до 7 класу «Доходи». До таких доходів, що нині взагалі не потрапляють у дохідну частину, відносяться капітальні інвестиції та цільове фінансування – обліковуються на рахунку 54 «Цільове фінансування».

Таблиця 1

Оперограма руху облікового процесу формування доходів [авторська розробка]

№ з/п	Вид роботи	Виконавець			
		Директор	Головний бухгалтер	Працівники бухгалтерії	Бухгалтер з обліку розрахунків
1.	Формування загальногосподарської інформації, яка є основою виникнення доходів		●		
2.	Оформлення первинної документації з обліку доходів				●
3.	Складання накопичувальної відомості доходів за місяць				●
4.	Записи в журналах			●	●
5.	Занесення даних в головну книгу			●	
6.	Складання звітності		●	●	
7.	Заповнення статистичної звітності			●	
8.	Взаємоперевірка даних синтетичного і аналітичного обліку з даними звітних форм		●	●	
9.	Затвердження форм звітності (оформлення підписів)	●	●		
10.	Передача документації до архіву			●	

Такі розбіжності не дають змогу порівнювати та співставляти показники форм фінансової та бюджетної звітності. Тому, вважаємо за необхідне включити капітальні інвестиції та цільове фінансування бюджетної установи до дохідної частини, це дасть змогу уникнути проблеми розбіжностей показників фінансової та бюджетної звітності [1].

ВИСНОВКИ

Процес реформування бухгалтерського обліку в державному секторі, що був викликаний бажанням України співпрацювати з міжнародними організаціями, сприяв значним змінам в державному секторі економіки. Застосування міжнародної практики дало змогу подолати основні відмінності, що існували між вітчизняним та міжнародним бухгалтерським обліком. Однак, разом з тим, в процесі практичного застосування нововведень 2017 р. було виявлено ряд проблемних питань, які не мають методичного роз'яс-

нення з боку законодавчих державних органів. Тому питання ведення бухгалтерського обліку установами державного сектору у відповідності до вимог реформи бюджетного обліку 2017 р. залишаються відкритими та потребують подальшого дослідження та розробки.

Список використаних джерел

1. Гільорме Т.В. Організація обліку доходів бюджетних установ в умовах законодавчих змін [Електронний ресурс] / Т.В. Гільорме, А.В. Лень // Економіка та суспільство. – 2017. – № 10. – С.722-729. – Режим доступу до журн.: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/10_2017.pdf

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку в державному секторі № 9 «Дохід від операцій обміну», затверджений Комітетом з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку у 2001 році [Електрон-

ний ресурс]. – Режим доступу: http://oia.lntu.edu.ua/files/1037_Oblik_i_finansy_Ch_4.pdf

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку в державному секторі № 23 «Дохід від необмінних операцій (податки та трансферти)», затверджений Комітетом з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку у 2001 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipsasb.org/>

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 124 «Дохо-

ди», затвердженого наказом від 24.12.2010 № 1629 (із змінами та доповненнями, внесеними від 24.01.2017 року). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0089-11>

5. Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі. – Затверджено Мінфіном 29.12.2015 № 1219 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16/page>

ГОНЧАР

Михайло Федорович
mykhailo.f.honchar@gmail.com

УДК 658.8

СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

SPECIFIC PRINCIPLES OF STRESS MANAGEMENT SYSTEMS' FORMATION AND IMPLEMENTATION AT THE ENTERPRISES

доцент, Національний
університет "Львівська
політехніка"

У статті виокремлено й охарактеризовано специфічні принципи формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах. У перелік таких принципів віднесено принципи лояльного відношення до критичних небажаних відхилень; співпраці та компромісу; врахування інтересів груп впливу (стейкхолдерів); резервування ресурсів;

прогнозування критичних небажаних відхилень; перспективної цільової орієнтації; раціонального співвідношення економічних та соціальних інструментів управління. Це дає змогу керівникам різних рівнів управління сформування передумови для забезпечення ефективності управління критичними небажаними відхиленнями, які є істотними, екстремальними та чинять вагомий негативний вплив на функціонування суб'єктів господарювання.

В статье выделены и охарактеризованы специфические принципы формирования и использования систем стресс-менеджмента на предприятиях. В перечень таких принципов отнесено принципы лояльного отношения к критическим нежелательным отклонениям; сотрудничества и компромисса; учета интересов групп влияния (стейкхолдеров); резервирования ресурсов; прогнозирования критических нежелательных отклонений; перспективной целевой ориентации; рационального соотношения экономических и социальных инструментов управления. Это позволяет руководителям различных уровней управления формировать предпосылки для обеспечения эффективности управления критическими нежелательными отклонениями, которые являются существенными, экстремальными и оказывают весомое негативное влияние на функционирование субъектов хозяйствования.

In this article specific principles of stress management systems formation and implementation at the enterprises have been selected and characterized. The list of such principles includes the following ones: loyalty to critical unwanted deviations; cooperation and compromise; taking into account the interests of the groups of influence (the stakeholders); reservation of resources; prediction of critical unwanted deviations; promising target orientation; rational correlation of economic and social management tools. This allows managers of different levels to develop preconditions for the provision of critical undesirable deflections management efficiency, as these deflections are significant, extremal and have a weighty negative influence on the business entities functioning.

Ключові слова: підприємство, принцип, система, стрес-менеджмент, система стрес-менеджменту

Ключевые слова: предприятие, принцип, система, стресс-менеджмент, система стресс-менеджмента

Keywords: enterprise, principle, system, stress management, the system of stress management

ВСТУП

В умовах нестабільності зовнішнього середовища функціонування, що особливо актуально в реаліях сьогодення, більшість підприємств зустрілися з проблемою подолання небажаних відхилень в управлінській діяльності. Внаслідок цього, перед керівниками і власниками виникла необхідність зміни (а нерідко – і кардинальної зміни) інструментів управління, що будуть дієвими за цих умов і забезпечать стабільність бізнесу, здобуття нових конкурентних переваг, збільшення частки ринку, покращення фінансових результатів діяльності тощо. З урахуванням цього важливим стає завдання розвитку на підприємствах стрес-менеджменту, який стосується мікрорівня, спрямований на управління особистісними, груповими та корпоративними стресами, а також насамперед націлений на боротьбу та запобігання небажаним нега-

тивним відхиленням у діяльності підприємства. Ефективність формування та використання систем стрес-менеджменту в організаціях забезпечується багато в чому дотриманням відповідних принципів: як загальних, так і специфічних. Це актуалізує важливість і практичну спрямованість дослідження за означеною тематикою.

Проблеми виокремлення принципів для вирішення різноманітних завдань економічного характеру (у т.ч. і з метою формування та використання економічних систем різного спрямування) ретельно розглянуто у літературних джерелах. Зокрема, в цьому аспекті доцільно виокремити праці В. Єльчанінова, І. Єрмака, О. Кузьміна, О. Мельник, А. Подшибякіна, Л. Склар, У. Стегера, В. Толпикіна, Л. Тухватуліної, О. Фоміної, Н. Хмелевої, Н. Шпака, А. Яковлевої-Чернишової та багатьох інших. Водночас, залиша-

ються недостатньо обґрунтованими специфічні принципи формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах, що особливо важливо в умовах існування чималих і різновекторних індивідуальних, групових та корпоративних стресів в організаціях.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Відповідно до поставленої проблеми метою статті є виокремлення та систематизація специфічних принципів формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах.

РЕЗУЛЬТАТИ

Як зокрема, зазначено у словникових виданнях, поняття «принцип» слід трактувати багатоаспектно, зокрема, як «основне, базове положення певної теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації; ключову ідею, основне правило діяльності; внутрішнє переконання людини, яке визначає її ставлення до життя, норми поведінки та діяльності; основа будови чого-небудь; усталені, загальноприйняті, широко розповсюджені правила господарських дій та властивості економічних процесів» [1, с. 226]. Як слушно зауважують Г. Латфуллін і А. Райченко [2, с. 142], принципи як «конкретно орієнтовані, прикладні правила, норми і рекомендації, напрацьовані на основі розкриття, представлення та застосування законів, об'єктивно стають предметом дослідження і формування основоположної системи практичних рекомендацій більшості сучасних наук і видів діяльності». Ці ж автори під поняттям «принцип» розуміють правило здійснення, інструкцію до дій, зазначаючи, що «загальноприйняте та найбільш точне сучасне розуміння терміну «принцип» як норми, правила, установки, вимоги, рекомендації, які застосовує суб'єкт під час формування і забезпечення функціонування процесу чи системи, має генетично подвійну природу» [2, с. 142]. Так, на думку авторів, з одного боку об'єктивність принципів виражається в тому, що вони за своєю спрямованістю та змістовим наповненням є практичними висновками із дослідження і розуміння дії законів. Водночас, з іншого боку, сприйняття, представлення та, основне, застосування принципів відбувається шляхом багатоступеневої суб'єктивної адаптації. Іншими словами, такі принципи на практиці трактуються і застосовуються так, як залучені у ці процеси суб'єкти їх розуміють та реалізують.

Таким чином, узагальнюючи, під поняттям принципів формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах слід розуміти базові концептуальні положення здійснення зазначених процесів, що є обов'язковими до виконання для забезпечення отримання дієвих результатів.

Виокремлюючи специфічні принципи формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах, доцільно зауважити, що вони повинні співвідноситись не лише з теорією, але і з практикою. Основним критерієм їхньої систематизації повинна бути всеохоплюваність, тобто універсальність вияву у різних ситуаціях в межах будь-якої системи стрес-менеджменту. Доцільно погодитись із думкою А.А. Подшибякіна [3, с. 146], згідно якої принципи будь-якої науки повинні відповідати вимогам повноти,

несуперечливості та взаємної незалежності. Важливо враховувати і те, що сьогодні у літературі існує чимала кількість загальних (універсальних) та специфічних принципів, що класифікуються за різними ознаками, які можуть бути основою формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах.

В аналізованому аспекті важливо врахувати думку А.Ю. Яковлевої-Чернишової [4, с. 20], згідно якої принципи будь-якої системи пов'язані, насамперед, з її загальносистемними характеристиками, такими як цілісність, ймовірнісність, поділ на підсистеми, пов'язаність, ієрархічність частин, стійкість щодо зовнішніх впливів, динамізм, емерджентність, неадитивність тощо.

Огляд й узагальнення літературних джерел, а також виконані власні дослідження дають змогу виокремити специфічні принципи формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах, що охарактеризовані нижче.

Принцип лояльного відношення до критичних небажаних відхилень. Сутність цього принципу полягає у тому, що керівники різних рівнів управління повинні розглядати особистісні, групові та корпоративні стреси, які є основою стрес-менеджменту, як об'єктивний та немінучий параметр функціонування на ринку. Враховуючи це, слід спрямовувати зусилля не на уникнення критичних небажаних відхилень, які є істотними, екстремальними та чинять вагомий негативний вплив на функціонування підприємства, а на дієве управління ними.

Принцип співпраці та компромісу. Критичні небажані відхилення, що виникають у діяльності підприємств, здебільшого мають широкий характер, оскільки практично завжди не обмежуються межами одного підрозділу чи працівника. Наприклад, істотні проблеми в постачанні можуть значною мірою вплинути на технологічний процес виробництва. Таким чином, для розв'язання виявлених проблем важливим є співпраця та компроміс між працівниками чи підрозділами, яких такі проблеми стосуються.

Принцип врахування інтересів груп впливу (стейкхолдерів). Доцільність виокремлення цього принципу пов'язана із тим, що формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах відбувається в умовах взаємовпливу різних груп економічного впливу, які прямо чи опосередковано є учасниками зазначених систем. Відтак, інструменти стрес-менеджменту повинні бути дієвими не лише з позиції конкретного керівника, а й з позиції інших стейкхолдерів. Як слушно зауважує Д.О. Дуденков [5, с. 51], ідентифікування стейкхолдерів загалом та врахування їхніх інтересів набуває щораз більшого значення у діяльності компаній. Автор вважає, що розуміння суб'єктного складу осіб, які зацікавлені в отриманні повної та достовірної інформації, а також усвідомлення того, що вони очікують і яким чином врахувати їхні інтереси, є невід'ємною передумовою стабільності розвитку бізнесу (а, вочевидь, і подальшого розвитку систем стрес-менеджменту на підприємствах).

В аналізованому контексті важливо зауважити, що нерідко саме конфлікт інтересів різних стейкхолдерів

компанії є причиною виникнення істотних критичних небажаних відхилень. Відтак, максимальне узгодження цих інтересів є однією із важливих передумов дієвого управління в межах систем стрес-менеджменту.

Принцип резервування ресурсів. Оскільки системи стрес-менеджменту пов'язані, як зазначалось вище, із критичними небажаними відхиленнями у діяльності підприємств, доцільним є передбачення в їхніх межах низки т. зв. резервних фондів, кошти з яких можна використовувати для мінімізування негативних наслідків фактичних відхилень (наприклад, за рахунок таких резервів можна компенсувати підвищення цін на матеріали, сировину чи комплектувальні).

Принцип прогнозування критичних небажаних відхилень. Системи стрес-менеджменту на підприємствах будуть ефективними тоді, коли в їхніх межах здійснюватиметься прогнозування критичних небажаних відхилень. Таке прогнозування дає змогу заздалегідь підготуватися до потенційних негативних явищ та сформувати необхідні передумови для їхнього виявлення чи нейтралізації уже на ранніх етапах.

Принцип перспективної цільової орієнтації. Формування та використання інструментарію стрес-менеджменту на підприємствах повинно бути таким, який не лише дає змогу усувати виявлені критичні небажані відхилення, а й при цьому досягати комплексу коротко-, середньо- та довгострокових цільових орієнтирів. Іншими словами, факт виникнення особистісних, групових чи корпоративних стресів з позиції принципу перспективної цільової орієнтації слід трактувати як можливість виходу на інший рівень розвитку (у т.ч. й економічного), пошук ефективніших моделей ринкової поведінки, посилення конкурентоспроможних позицій, виявлення невикористаних внутрішніх резервів, тощо.

Принцип раціонального співвідношення економічних та соціальних інструментів управління. Доцільність його врахування під час формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах обґрунтовується особливістю сфер виникнення критичних небажаних відхилень та відповідних об'єктів. З одного боку, особистісні, групові чи корпоративні стреси більшою чи меншою мірою (прямо чи опосередковано) впливають на економічні індикатори діяльності суб'єкта господарювання (у цьому випадку нерідко доцільніше здійснювати пріоритетний вплив на негативні сфери завдяки економічним важелям). Водночас, доволі часто знову ж таки прямо чи опосередковано стреси в межах систем стрес-менеджменту передбачають вплив на працівника як особистість. Ці обставини обумовлюють важливість практичного використання соціальних інструментів управління та соціальних показників для діагностування кризових явищ, які чинять істотний негативний вплив на діяльність суб'єктів господарювання.

Здійснюючи практичне використання принципів формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах, важливо врахувати думку

Г.Р. Латфулліна та А.В. Райченка [2, с.143], що такі принципи проходять т. зв. суб'єктне адаптування, тобто сприймаються і реалізуються настільки, наскільки учасники цього процесу здатні їх зрозуміти та втілити у життя. На думку авторів, ці обставини призводять до розуміння та застосування принципів не лише різноманітним, але й достатньо індивідуальним і навіть унікальним процесом, що виражається в їхньому цілеспрямованому адаптуванні до індивідуальних цілей, умов та інших характеристик. У будь-якому випадку важливо зауважити, що як загальні, так і специфічні принципи формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах застосовуються з практичних міркувань та залежать від конкретних умов. Їх можна охарактеризувати як поєднувану ланку між законами управління та управлінською практикою щодо істотних й пріоритетних критичних небажаних відхилень.

ВИСНОВКИ

Таким чином, виокремлені специфічні принципи формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах (лояльного відношення до критичних небажаних відхилень, співпраці та компромісу, врахування інтересів груп впливу (стейкхолдерів), резервування ресурсів, прогнозування критичних небажаних відхилень, перспективної цільової орієнтації, раціонального співвідношення економічних та соціальних інструментів управління) забезпечують єдність і стабільність управління критичним небажаними відхиленнями в управлінській діяльності.

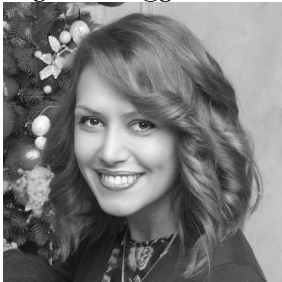
Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати у виокремленні й систематизації чинників формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах.

Список використаних джерел

1. Економика и информация: экономика информации и информация в экономике: энциклопедический словарь / [Л.Г. Мельник]. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. – 384 с.
2. Латфуллин Г.Р. Теория организации / Г.Р. Латфуллин, А.В. Райченко. – 2-е издание, дополн. и перераб. – СПб: Питер, 2008.
3. Подшибякин А.А. Понятие принципов финансового права / А.А. Подшибякин // Бизнес в законе. – 2012. – №3. – С. 146-148.
4. Яковлева-Чернышова А.Ю. Формирование методологических подходов к управлению социально-экономической системой предпринимательства / А.Я. Яковлева-Чернышова // Транспортное дело России, – 2012. – №2. – С. 19-21.
5. Дуденков Д.А. Стейкхолдер-ориентированная модель компании в теории корпоративного управления / Д.А. Дуденков // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2014. – №1. – С. 50-53.

ВАСЮК

Євгенія Анатоліївна
evgeniamez@gmail.com

асистент, Київський
національний економічний
університет ім. Вадима
Гетьмана

УДК 336.227.2.025

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ ЗАХОДІВ ІЗ МІНІМІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНИХ ВТРАТ УНАСЛІДОК ПОДАТКОВОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ТНК

IMPLEMENTING IN UKRAINE MEASURES ON DECREASING BUDGET LOSSES DUE TO TAX OPTIMIZATION OF TNCs

Стаття розкриває сутність стратегії транснаціональних корпорацій по розмиванню податкової бази та виведення прибутків з-під оподаткування (BEPS). Податкова конкуренція призвела до виникнення суттєвих розбіжностей норм національного законодавства, що дозволило глобальним корпоративним структурам маніпулювати формою та місцем виникнення прибутків через мережу дочірніх підприємств. Автором проаналізовано заходи BEPS та важливість їх імплементації в Україні.

Статья раскрывает сущность стратегии транснациональных корпораций по размыванию налоговой базы и вывода прибыли из-под налогообложения (BEPS). Налоговая конкуренция привело к возникновению существенных разногласий норм национального законодательства, что позволило глобальным корпоративным структурам манипулировать формой и местом возникновения прибыли через сеть дочерних предприятий. Автором проанализированы меры BEPS и важность их имплементации в Украине.

The article reveals the essence of the strategy provided by transnational corporations concerning base erosion and profit shifting (BEPS). Tax competition has led to significant differences in the norms of national legislation, which allowed global corporate structures to manipulate the form and locations of incomes through a network of subsidiaries. The author analyzes BEPS and the importance of its implementation in Ukraine.

Ключові слова: податкова конкуренція, переміщення прибутків, трансфертні операції, BEPS, податкова оптимізація.

Ключевые слова: налоговая конкуренция, перемещения прибыли, трансфертные операции, BEPS, налоговая оптимизация.

Keywords: tax competition, profit shifting, transfer operations, BEPS, tax optimization

ВСТУП

Протягом останніх декількох років засоби масової інформації та неурядові організації уважно вивчали питання, пов'язані з агресивним податковим плануванням, та рівнем податкового навантаження транснаціональних компаній. З розвитком цифрової економіки стало простіше правомірно переносити центр прибутків на основі договірних відносин з юрисдикцій, у яких, як вважається, здійснюються види діяльності, які приводять до отримання прибутку. Це явище привело до росту кількості випадків, коли отримані в результаті міжнародних угод доходи обкладаються податком на прибуток по заниженій ставці або взагалі не обкладаються. У зв'язку з цим Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та країни-лідери направили свою роботу на встановлення більш жорстких правил гри. Наочним прикладом є план дій BEPS, який направлений на боротьбу з розмиванням бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування. Зменшенню податкового навантаження шляхом переміщення прибутків та роз-

миванням податкової бази, присвячено вагома кількість наукових досліджень таких авторів як Д. Шиндлер, Дж. Мінтц, М. Руф, В. Мерло, Д. Дхармапала, Н. Рідел, Г. Груберт, Т. Балюк, П. Дзюба, О. Черевко. Останні публікації Ю. Ніколеско, Ю. Браунера та М. Мішина та інших розглядають окремо різні інструменти переміщення прибутків та практики розмивання податкової бази, однак достеменно не з'ясовують сутність даного процесу і не проводять систематизацію його елементів. Щодо України, то вона знаходиться тільки на початку шляху імплементації плану дій BEPS, тому особливості та перешкоди до здійснення даного процесу потребують подальших досліджень.

МЕТА РОБОТИ

Написання даної роботи зумовлене необхідністю розкрити сутність плану дій по запобіганню розмиванню податкової бази та переміщення прибутків в розрізі країн ОЕСР та важливість імплементації в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та Міжнародні стандарти трансфертного ціноутворення та автоматичного обміну податковою інформацією.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення вимог заходи протидії розмиванню податкової бази та переміщення прибутків.

РЕЗУЛЬТАТИ

Агресивна стратегія транснаціональних корпорацій по переміщенню прибутків привела до чималих втрат у вигляді недоотримання податкових надходжень національними бюджетами. Розповсюдження інформаційних технологій та об'єктів інтелектуальної власності в поєднанні з податковою конкуренцією між країнами створило всі умови для проведення трансфертних операцій, що не мають нічого спільного з ефективним переміщенням економічних функцій, активів та ризиків.

За підсумками саміту G20 у м Лос-Кабос (Мексика) 18-19 червня 2012 р. прийнята Декларація лідерів держав G20, в якій визнана необхідність запобігання розмивання податкової бази і виведення прибутку з-під оподаткування. На виконання рішень, прийнятих на саміті, і доручення міністрів фінансів країн G20 OECD 12 лютого 2013 р. розроблений і опублікований звіт Base Erosion and Profit Shifting (далі – BEPS) («Про розмивання (ерозії) податкової бази та виведенні прибутку з-під оподаткування») [7]. Запровадження цього механізму в першу чергу було пов'язане з тим, що через прогалини та неузгодженості у

міжнародному податковому законодавстві та національному законодавстві багатьох країн світу, міжнародні компанії зменшують або уникають зобов'язань зі сплати податку на прибуток, що призводить до втрати надходжень до бюджету країни.

Мова йде про формально правомірні схеми, які не порушують чинне законодавство будь-якої країни, але представляються податковим органам національних економік небажаними. До недавнього часу кожна країна світу самостійно вела боротьбу з подібною діяльністю своїх платників податків, по можливості обмежуючи її на рівні законодавства або судової практики. Але тепер ситуація змінилася.

BEPS стосується стратегій податкового планування, в яких використовуються прогалини та невідповідності національних та міжнародних правил оподаткування для штучного перенесення прибутків до місць з низькими податками або без оподаткування, в яких економічна діяльність відсутня або мінімальна [3]. План дій BEPS – це вихід на абсолютно новий рівень у міжнародному співробітництві в сфері боротьби від ухилення від сплати податків. Однак для розуміння його значимості варто пам'ятати і про інші ініціативи в цій області, якими займається найчастіше ого OECD (табл. 1).

Пакет BEPS складається зі звітів щодо 15 заходів, у яких визначаються заходи з огляду на нові мінімальні стандарти, перегляд існуючих стандартів, а також загальні підходи, які сприятимуть конвергенції національних практик, та настанови щодо застосування передових практик. Незважаючи на різноплановість складових плану дій BEPS, його складові можна систематизувати за тематичною приналежністю (рис. 1).

Таблиця 1

Ініціативи міжнародного співробітництва в сфері корпоративного оподаткування [сформовано автором на основі [2-3; 9]]

Рік	Назва документу	Сутність
1	2	3
1977	Модельна конвенція ОЕСР з подвійного оподаткування	На основі цієї моделі написано більшість міжнародних договорів про виключення двостороннього податку. Модельна конвенція та реально діючі договори, містить, ряд положень, які направлені на боротьбу з штучними податковими схемами. До них можна віднести положення про асоційовані підприємства, фактичного (бенефіціарного) власника доходу та інше. Там є і положення про обмін інформацією між податковими органами країн, які вступають в договірні відносини.
1988	Ініціатива ОЕСР по протидії «шкідливій податковій практиці»	У рамках цієї ініціативи ОЕСР виявлено юрисдикції, які, на її думку, застосовували неприпустимі прийоми за «переманювання» платників податків з країн з більш високим рівнем податку. ОЕСР вдалося досягнути відмови багатьох країн від преференційних податкових режимів. Стосовно офшорних зон, то під загрозу введення санкцій вони були змушені погодитися на обмін податковою інформацією з членами ОЕСР. Для цього ОЕСР розробила спеціальний Модельний договір про обмін податковою інформацією (2002), на базі якого укладаються двосторонні договори.
	Багатостороння Конвенція ОЕСР про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах	Ця конвенція регулює взаємну допомогу її країн-учасниць у сфері розрахунку та збору податків, а також боротьби з ухиленням від податків та обігом податків. Це не модель, а реально діючий міжнародний договір, в якому в даний час (на 01 вересня 2017 р.) бере участь 97 юрисдикцій, враховуючи як країни-учасниці, так і їх залежні території (наприклад, Британські Віргінські острови). Конвенція (ст. 6), зокрема, передбачає обмін податковою інформацією за запитом, за ініціативою передавальної сторони, а також у автоматичному режимі.

Продовження табл. 1

1	2	3
1995	Керівництво ОЕСР з трансферного ціноутворення	Це керівництво призначене як для транснаціональних компаній, так і для національних законодавців. В ньому сформульовані правила, які пропонуються використовувати для атрибуції прибутку різних компаній міжнародної групи, коли вони здійснюють транзакції між собою за «внутрішнім» цінами. Суть правил полягає у тому, що податкові наслідки угоди переглядаються, якщо трансакції здійснюються з порушенням «правила витягнутої руки» (тобто, на нерідних умовах). Багато країн світу, у тому числі й Україна, використовували ці правила при написанні свого податкового законодавства.
2014	Стандарт автоматичного обміну податковою інформацією. «Єдиний стандарт звітності»	Приєднані до цього стандарту країни будуть щорічно в автоматичному режимі спрямовувати в податкові органи інших країн-учасниць певну інформацію, потрібну для оподаткування в країні-одержувачу. Мається на увазі інформація про рахунки резидентів країн-учасниць, а також контрольованих ними компаній, в банках цієї країни. У жовтні 2014 р. було підписано багатосторонню угоду компетентних органів за загальною стандартною звітністю (відомої за скороченою назвою CRS MCAA), що робить цей стандарт і сам обмін обов'язковим для учасників договору. В даний час 80 юрисдикцій (країн і залежних територій) зобов'язалися здійснювати обмін інформацією відповідно до нового стандарту.

Рис. 1. Заходи BEPS за тематичною приналежністю [3]

Серед складових плану BEPS можна виділити декілька ключових, які стали основними для імплементації країнами-учасницями. По-перше, виключення так званого «подвійного неоподаткування» [6]. Тобто, через особливості податкового законодавства різних країн дохід не оподатковується в жодній із них. Одним із прикладів є проблема «гібридних інструментів», або таких схем, які по-різному класифікуються для податкових цілей у різних країнах.

Так, припустимо, що певні здійснювані за кордон виплати визнаються відсотками в країні місцезнаходження платника, у зв'язку з чим підлягають включенню до витрат. При цьому буває, що в країні місцезнаходження одержувача доходу цей дохід відповідно до місцевого законодавства визнається дивідендами, у зв'язку з чим потрапляє під звільнення від податку, що застосовується до дивідендів.

Відповідно до плану BEPS, такі ситуації були б неможливими завдяки скоординованому внесенню уніфікованих положень, які регулюють оподаткування в подібній ситуації, в податкове законодавство всіх зацікавлених країн, а також до податкових угоди. Рішення, запропоноване ОЕСР в якості основного, таке: платнику слід відмовити у включенні платежу до витрат, якщо ця виплата не включається до оподатковуваного доходу одержувача [9]. Вихід із ситуації: країна одержувача відмовляє йому в звільненні доходу від податку, якщо в країні платника виплата вважається витратою.

По-друге, виключення ситуацій, коли прибуток визнається не в тій юрисдикції, де здійснюється основна діяльність, спрямована на отримання цього прибутку. Об'єкт інтелектуальної власності (запатентований винахід, комп'ютерна програма тощо) може створюватися в одній країні, а потім оформлятися на компанію в іншій країні, де податки нижче. Після цього доходи у вигляді ліцензійних платежів отримує компанія, яка сплачує менші за розміром податки. При цьому в деяких юрисдикціях діють податкові режими, спеціально спрямовані на залучення подібних «мобільних» (не прив'язаних до конкретного місця) видів діяльності, таких як отримання доходів від інтелектуальної власності. Подібну практику ОЕСР вважає «шкідливою».

Рішення, запропоноване планом BEPS, полягає в тому, що подібний пільговий режим (наприклад, щодо інтелектуальної власності) може надаватися лише на певних умовах. А саме, відповідна компанія повинна мати достатній зв'язок з країною, де отримує пільгу, тобто вести там істотну за сутністю діяльність, спрямовану на отримання даного доходу. Пільгові режими, що не підлягають цьому правилу, повинні бути скасовані або виправлені. Задля виконання рекомендацій ряд країн вже скасували або переглянули деякі зі своїх податкових пільг [7]. Так, Люксембург оголосив про скасування пільгового податкового режиму для доходів від інтелектуальної власності, а Кіпр – про модифікацію аналогічного режиму з посиленням вимог в частині зв'язку доходу з Кіпром.

По-третє, підвищення інформаційної прозорості, що сприяє протидії небажаним схемами з боку податкових органів. Ряд пунктів плану BEPS передбачає

заходи щодо активізації обміну податковою інформацією між країнами. Так, в рамках удосконалення вимог до документування трансфертного ціноутворення транснаціональні корпорації повинні будуть подавати розширену форму звітності. Зокрема, в країні місцезнаходження свого головного офісу вони подаватимуть так званий «звіт з розбивкою по країнам» (Country-by-Country report), що містить узагальнену інформацію про отримані доходи та сплачені податки в різних країнах світу [5]. За задумом авторів плану, ці звіти потім можуть бути отримані в рамках інформаційного обміну та іншими країнами, в яких транснаціональна корпорація веде свою діяльність. Для цього країни повинні прийняти на себе певні зобов'язання щодо збереження конфіденційності інформації, що закріплено положеннями окремих міжнародних угод.

З початку 2017 р. набирає оберти імплементація рекомендацій ОЕСР, викладених у заходах BEPS. Інформаційна та аналітичне бюро Thomson Reuters провело опитування 135 найбільших компаній світу на предмет відповідності плану BEPS [1]. 63 % респондентів представляли транснаціональні корпорації з річним доходом більше ніж 750 млн. євро., а в розрізі територіальної приналежності материнської компанії – 52% компаній з США, 16% – з Об'єднаного Королівства.

На операційному рівні, лише 18% опитуваних підтвердили проведення активних змін в операційній діяльності, 14 % чекають на відповідні дії більшої кількості країн, це при тому, що 23% абсолютно нічого не робили у напрямку відповідності плану BEPS. На виконавчому рівні, 34% респондентів сказали, що імплементацією плану BEPS займаються виключно фінансовий директор та департамент з оподаткування.

Найбільшого занепокоєння у менеджменту транснаціональних корпорацій все ще викликає Захід 13 «Документація з трансфертного ціноутворення та звітність в розрізі країн» і станом на листопад 2017 р. 27% опитуваних компаній це підтвердило (у 2016 р. їх частка взагалі складала 83%). Відповідність рекомендаціям ОЕСР вимагає додаткових витрат, які готові нести тільки 34% респондентів [1]. Це при тому, що більшість компаній (близько 90%) посиляються на складність імплементації плану BEPS.

За підтримки Національного банку у 2016 р. було підготовлено, презентовано на Національній раді реформ та передано до комітету Верховної ради України з питань податкової та митної політики два законопроекти які мають забезпечити в Україні протидію зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон (BEPS) з урахуванням міжнародних ініціатив ОЕСР [8]. Вони передбачають запровадження 5 ключових та найбільш нагальних з 15 рекомендацій протидії BEPS:

- розкриття фізичними особами-резидентами України своєї участі в іноземних компаніях, які вони контролюють (КІК);
- обмеження витрат за фінансовими операціями з пов'язаними особами;
- запобігання зловживанням із застосуванням договорів про усунення подвійного оподаткування;

- запобігання уникненню визнання статусу постійного представництва;

- запровадження розкриття інформації про структуру міжнародних груп компаній.

Реалізація вищевказаних рекомендацій обумовлюється зростанням автоматизації взаємодії між фіскальними органами зацікавлених країн, що актуалізує приєднання України до Конвенції щодо взаємної адміністративної допомоги в податкових справах.

У червні 2017 р. Україна задекларувала намір підписати конвенцію по приєднанню до плану BEPS [11]. Підписання даного документу відобразиться на українському бізнесі, проводить транзакції або вибудовує міжнародні структури з єдиною метою – ухилятися від податків. Вітчизняним компаніям потрібно буде досягнути єдності в суті та формі здійснених транзакцій.

Слід зазначити, що конвенція не вирішує багатьох питань, оскільки з точки зору принципу податкового суверенітету міжнародні договори не можуть встановлювати внутрішні податкові правила – тільки сама країна, кожна окремо, має право визначати, якими будуть її внутрішні податки. А конвенції просто узгоджують і зістиковують між собою різні правила, норми і практики, що існують в різних країнах [11]. Ніяка міжнародна конвенція не зможе вирішити, як Україні вдосконалювати правила трансфертного ціноутворення, які вимоги повинні бути встановлені для документації по трансфертному ціноутворенню, які порогові показники будуть прийняті для підготовки звітів в розрізі країн і майстер-файлів.

Країни, які заявили про намір слідувати принципам BEPS, планують трансформувати своє законодавство протягом найближчих декількох років. Цей процес, швидше за все, чекає і Україну – законопроекти на цю тему обговорюються в парламентських і експертних колах з середини 2016 р., але конкретних термінів не встановлено.

Приєднання до конвенції, так само як і прийняття законів, потребують серйозної підготовки та інформування суспільства та бізнес через засоби масової інформації. Здійснення податкових змін вимагає одночасного розроблення механізму по швидкій адаптації компаній до останніх. Між прийняттям податкового закону та набрання ним чинності повинен пройти чималий термін. Якщо Закон буде прийнятий, наприклад, зараз, він повинен вступити в силу не раніше ніж з 1 січня 2018 р., щоб платники податків могли привести свої структури у відповідність до вимог закону [10]. Це ж стосується і конвенції. Україна повинна її підписати, але важливо, щоб з урахуванням передбачених самою конвенцією процедур ратифікації, вона не створила негайних проблем для платників податків.

Якщо говорити про наслідки приєднання до BEPS, то тут ситуація не однозначна. Будь-який прогрес у боротьбі з ухиленням від сплати податків потрібно заохочувати. Ситуація в світі змінилася, офшори більше не вважаються позитивним явищем, а агресивне податкове планування більше не є предметом гордості для бізнесу. Тому Україна не може стояти осторонь в той момент, коли всі країни жорстко борються за право збирати податки. Однак, національна еконо-

міка ще слабка і приваблює інвесторів недостатньою мірою. Копіювання податкових правил, які розробили розвинені країни, важливо впровадити з огляду на національні особливості для отримання максимальної вигоди.

З одного боку, Україна повинна боротися за те, щоб компанії не ухилялися від сплати податків агресивними і некоректними методами, де заходи BEPS є необхідними. З іншого боку, нам потрібно йти по шляху зниження внутрішніх податкових ставок, спрощення правил адміністрування податків для того, щоб платити їх в нашій країні дійсно було вигідно. А з урахуванням того, що Україна прагне зайняти своє місце в світовій економіці, відкривати для себе нові ринки, активно торгувати і інвестувати, їй важливо слідувати вибору розвинених і цивілізованих країн.

ВИСНОВКИ

Менеджмент міжнародних корпорацій максимізує прибутки завдяки переміщенню останніх в юрисдикції з низькими ставками податку на прибуток. Це далеко не єдиний, але дієвий спосіб отримання вигоди від наявності розширеної мережі дочірніх компаній та філій. Він сформувався в умовах податкової конкуренції між країнами, за якої прямі іноземні інвестиції розглядалися стимулом розвитку національної економіки. Практика мінімізації податкової бази та переміщення прибутків найбільшої шкоди принесла розвиненим державам в якості недоотримання фіскальних платежів до бюджету. Під керівництвом ОЕСР розроблено рекомендації по стримуванню шкідливої практики або план дій BEPS. Імплементация заходів BEPS розрахована як на формування відповідної законодавчої бази, так і на впровадження їх в операційну та виконавчу діяльність транснаціональних корпорацій. В ході опитування компаній, за складністю впровадження і розповсюдженістю використання виділяють Захід 13 «Документація з трансфертного ціноутворення та звітність в розрізі країн». На жаль, 23% респондентів підтвердили відсутність будь-якої діяльності у напрямку відповідності BEPS.

Список використаних джерел

1. 2017 Global BEPS Survey Report [Electronic resource] // Thomson Reuters, November 2017. – Mode of access: <https://tax.thomsonreuters.com/BEPS/2017-global-beps-survey-report/>. – Title from the screen.
2. Avi-Yonah, Reuven S. and Xu, Haiyan, Global Taxation after the Crisis: Why BEPS and MAATM are Inadequate Responses, and What Can Be Done About It [Electronic resource] // U of Michigan Public Law Research Paper, January 15, 2016. – № 494. – Mode of access: SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2716124>
3. Brauner, Yariv, What the BEPS? // University of Florida Levin College of Law Research Paper. – March 12, 2014. № 15-40. – Mode of access: <https://ssrn.com/abstract=2408034>
4. Clausing, Kimberly A., The Effect of Profit Shifting on the Corporate Tax Base in the United States and Beyond. – June 17, 2016. – Mode of access: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2685442>
5. Evers, Maria Theresia and Meier, Ina and Spengel, Christoph, Transparency in Financial Reporting: Is Country-by-Country Reporting Suitable to Combat

International Profit Shifting? // ZEW - Centre for European Economic Research. – 2014. – Discussion Paper № 14-015. – Mode of access: <https://ssrn.com/abstract=2394035>

6. Nicolescu, Iulia, The Relationship between Offshore Evasion and 'Aggressive' Tax Avoidance Arrangements: The HSBC Case // Financial Regulation International (Informa Law). – 2016. – Mode of access: <https://ssrn.com/abstract=2757636>

7. Мишин Н., Курилин Е. Трансфертное ценообразование и план действий BEPS [Электронный ресурс] // Вестник. Право знать все о налогах и сборах. – 2014. – Режим доступа: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/6995>

8. Національний банк і Міністерство фінансів обговорили заходи із боротьби з відтоком капіталу [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. – 2017. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=910E6E58BF82DAC

AAEBEBBE3AB338CB2?art_id=47999431&showTitle=true

9. План BEPS: Всемирное наступление на агрессивное налоговое планирование [Электронный ресурс] // Информационное и консалтинговое агентство Roche-Duffy. – 2016. – Режим доступа: <http://www.roche-duffy.ru/articles/beps.htm>

10. Рекомендації з реалізації Плану дій з BEPS (мінімальні стандарти) [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. – 2017. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF17026.html

11. Серветник А., Лекбез по BEPS: Что значит для Украины присоединение к международной конвенции [Электронный ресурс] // Деловой информационно-новостной сайт Дело. – 2017. – Режим доступа: https://delo.ua/ukraine/likbez-po-beps-chto-znachit-dlja-ukrainy-prisoedinenie-k-mezhdun-326272/?supdated_new=1512513683

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СТАТТІ
"HOW TO AUDIT FAIR VALUE MEASUREMENTS"
("ЯК ЗДІЙСНЮВАТИ АУДИТ ОЦІНОК СПРАВЕДЛИВОЇ ВАРТОСТІ")

Автори статті:

Марія Л. Мерфі, сертифікований аудитор

Марк О. Сміт, сертифікований аудитор,
доктор юридичних наук

Статтю опубліковано 1 грудня 2017 р. у
журналі *Journal of Accountancy*
(www.journalofaccountancy.com).

Статтю присвячено вирішенню проблем щодо практичного здійснення аудиту оцінок справедливої вартості.

Автори наголошують на тому, що аудит оцінки справедливої вартості є складним завданням, оскільки здійснення таких оцінок відбувається, як правило, з використанням значних професійних суджень. Складність таких оцінок також зумовлена відмінностями у розумінні кожною професією того, що інша професія вимагає для успішного надання своїх послуг.

Використання оцінок справедливої вартості у фінансовій звітності зростає у всіх галузях.

"Оцінки справедливої вартості за своєю природою є більш суб'єктивними", - сказав **Трейвіс Хармс**, старший віце-президент компанії Mercer Capital. "Існує низка змінних та потенційних припущень, кожен з яких має ряд розумних переваг, що збільшує складність їх аудиту порівняно з іншими обліковими оцінками".

Ця невизначеність не залишається непоміченою регуляторними органами, особливо, коли робота не відповідає стандартам аудиту та розкриття інформації.

Автори пропонують до використання аудиторами нову систему здійснення та перевірки оцінок справедливої вартості, розроблену Американським інститутом сертифікованих громадських бухгалтерів (American Institute of Certified Public Accountants — AICPA) у партнерстві з Американським товариством оцінювачів (American Society of Appraisers — ASA), Королівським інститутом спеціалізованих експертів (Royal Institution of Chartered Surveyors — RICS) та іншими професійними оцінювачами та професійними організаціями. Її назва — Програма сертифікації щодо здійснення оцінок об'єктів та нематеріальних активів (Certified in Entity and Intangible Valuations (CEIV) credential program). Дана програма, за словами розробників, містить більш уніфікований набір вимог щодо ефективності проведення оцінок справедливої вартості, для того, щоб:

- зробити такі оцінки більш послідовними;
- систематизувати методи аудиту таких оцінок;
- ефективного визначення обсягу роботи та її документування;
- створення системи моніторингу якості та встановлення кодексу етики для власників облікових даних.

Основою цієї Програми є так звана Обов'язкова система ефективності (Mandatory Performance Framework — MPF).

Документи MPF встановлюють мінімальні вимоги до сфери роботи та документації під час проведення оцінки, яка буде використовуватися керівництвом для підтримки його розкриття інформації про справедливу вартість для цілей звітності фінансових звітів.

Автори наводять поради, які можуть бути використані аудиторами під час перевірки оцінок справедливої вартості, а саме:

1. Щодо документування аудиту оцінок справедливої вартості.

"Для аудиторів завдання полягає в тому, щоб адекватно документувати виконану роботу, в тому числі те, що було відомо або пізнавано на дату оцінки", сказав **Трейвіс Чемберлен**, CPA / ABV, директор "CliftonLarsonAllen LLP".

2. Щодо розуміння зв'язку між припущеннями керівництва, покладеними в основу облікової оцінки, та її калібруванням (періодичним підтвердженням оцінки фактичними результатами).

Автори наголошують на тому, що керівництво підприємства несе відповідальність за здійснення оцінок та за інформацію, яка буде використовуватись як вихідні дані, незалежно від того, чи виконуються такі оцінки ними самостійно чи залучаються сторонні експерти.

Вихідні дані можуть включати припущення, які неможна підтвердити загальнодоступними даними за межами компанії (так звані «неспостережні» припущення).

Аудитор повинен проявляти обачність щодо таких неспостережних припущень, оскільки відповідні стандарти (FASB ASC 820) вимагають, щоб керівництво калібрувало ці неперевірені дані на наступних етапах оцінки.

Стів Сіферт, старший менеджер з фінансових питань та оцінки у Baker Tilly Virchow Krause LLP, зазначає, що *приватні компанії зацікавлені у справедливій оцінці своїх активів набагато менше, ніж клієнти та користувачі фінансової звітності. Початкова оцінка може вплинути на майбутній облік, включаючи зменшення корисності. Невірний підхід до неї може вплинути на оцінку ринку та майбутні доходи, тому за невірну оцінку будуть нести збитки учасники ринку.*

У статті наводяться конкретні приклади здійснення калібрування оцінок відповідно до вимог стандарту ASC 820, зокрема, щодо ставок дисконту. Калібрування гарантує, що методика оцінки відображує поточні ринкові умови і допомагає суб'єкту господарювання, що звітує, визначити, чи є необхідним коригування методу оцінки. Ключ полягає в тому, що неспостережні дані, які використовуються в оцінці, калібруються таким чином, що модель забезпечує вартість активу на основі спостережуваної ціни операції на дату початку операції.

3. Щодо розуміння зворотного тестування (бек-тестування).

Бек-тестування – це процес порівняння спостережуваної вартості цінного паперу, що виникає внаслідок операції на ринку або списання з оцінкою справедливої вартості того ж самого цінного паперу, що оцінюється за попередньою датою оцінки. Метою бек-тестування є покращення здатності керівництва досягти найкращої оцінки справедливої вартості з метою отримання інформації від фактичної транзакції.

4. Щодо необхідності оцінки змін в підходах та методах справедливої вартості.

Аудитори повинні оцінювати послідовність методів справедливої вартості, що використовуються керівництвом.

5. Щодо навчання клієнтів.

Частина роботи аудитора полягає в тому, щоб навчати клієнтів у роботі, яку вони проводять, щодо аудиту оцінок справедливої вартості менеджменту, включаючи необхідність розуміння та оцінки відповідності моделі, вхідних даних моделі та підходів та методів оцінки. Ця освіта надасть клієнту більш чітке розуміння підтримки та документації, яку вони потребують для надання аудиторам, і може мотивувати керівництво, щоб краще зрозуміти, як розробляються та підтримуються оцінки справедливої вартості. Це також може включати нагадування керівництву, що він несе відповідальність за фінансові звіти, включаючи оцінку справедливої вартості, включену до цієї фінансової звітності, навіть якщо ці оцінки справедливої вартості були підготовлені сторонніми експертами.

6. Щодо спілкування з сторонніми експертами з оцінки.

Аудитори повинні вимагати, щоб керівництво вимагало від фахівця з оцінки повідомляти про попередній підхід оцінки та методи, які будуть використуватися при оцінці, включаючи основні матеріали та очікувані результати.

7. Щодо розуміння кваліфікації експертів з оцінки.

8. Щодо необхідності оцінки роботи експертів.

Прогнозна фінансова інформація керівництва часто є одним з основних джерел оцінки справедливої вартості. Керівництво несе відповідальність за будь-яку прогнозовану фінансову інформацію, яку воно ство-

рює. Аудитори повинні переглядати будь-які бюджети та прогнози, надані керівництвом, оскільки експерти з оцінки не зобов'язані "ревізувати" прогнозну інформацію, часто включають її в свої моделі.

У статті наводяться також ряд порад та інструкцій MPF відносно вищезазначених положень. Особлива увага приділяється документуванню аудиту оцінок справедливої вартості. Зазначається, що аудитори можуть приймати цей перелік вимог щодо документації та використовувати його для доповнення своїх аудиторських процедур. Перевірка оцінки справедливої вартості може вимагати обговорення проблемних питань із керівництвом і, у разі необхідності, зі сторонніми експертами з оцінки. Кожен може висловити різні думки та матиме різні очікування, і хоча розумні міркування можуть бути різними, принаймні обговорення відбудуться, і висновки будуть достатньо задокументовані.

Коментарі експертів

"Найбільший виклик для аудиторів - це не те, що вони та експерти з оцінки приходять до різних висновків з тих самих даних, а скоріше те, що ідеального набору даних не існує".

- **Треївіс Хармс**, CPA / ABV / CEIV, старший віце-президент компанії Mercer Capital

"Однією з основних проблем, пов'язаних із тестуванням на знецінення гудвілу, є розгляд майбутніх результатів на основі поточних реалій".

- **Стів Сіферт**, фінансовий директор та менеджер з оцінки в "Baker Tilly Virchow Krause LLP"

"Оцінювання, звичайно, є перспективною практикою, яка включає в себе оцінки, які підлягають додатковій перевірці та застосуванню суджень, і не всі погоджуються з оцінками та судженнями, зробленими при отриманні цих оцінок. Оцінки справедливої вартості можуть бути частково отримані з процесів бюджетування та прогнозування, які є різними для кожної компанії та можуть бути різною мірою включені в обліковий процес".

- **Треївіс Чемберлен**, CPA / ABV, директор "CliftonLarsonAllen LLP"

Про авторів:

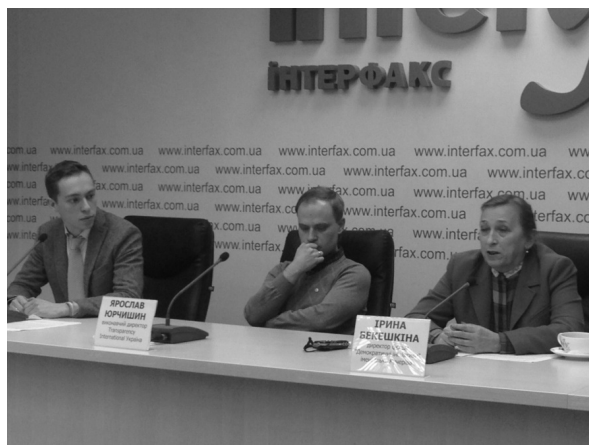
Марія Л. Мерфі (mariamurphy@gmail.com) – вільнонайманий письменник, Вільмінгтон, штат Нью-Йорк.

Марк О. Сміт (Mark.Smith@aicpa-cima.com) – провідний технічний менеджер судових та оціночних послуг в AICPA.

Огляд виконала:

редактор журналу "Економіка. Фінанси. Право",
Анна Туманян

ОГЛЯД ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЇ НА ТЕМУ "Я НЕ ДАЮ ХАБАРИ!"

Про проблему корупції говорять усі, від пересічного громадянина до видатних діячів. До дня боротьби з корупцією 7 грудня в Interfax–Україна, пройшла прес-конференція на тему "Я не даю хабарі!".

Участь у конференції взяли директор фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва Ірина Бекешкіна, директор організації Transparency International Ярослав Юрчишин, Альгірдас Шемета бізнес-омбудсмен, ініціатор Всеукраїнської мережі доброчесності та детектив НАБУ Артем, який назвав 5 дій, які потрібно зробити під час виникнення ситуації з хабарем.

Шановні спікери голосно зазначали, що в Україні хабарництво "має вагому та значну роль", але загальнонаціональне опитування населення, яке проводилось фондом "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва та фірмою "Юкрейніан Соціолоджі Сервіс" за фінансовою підтримки Міністерства закордонних справ Чехії з 18 вересня по 3 жовтня 2017 р. на території України, показало що "українці ненавидять корупцію".

Як ви можете побачити за таблицею (табл. 1), за думкою 44% опитаних з 2014 р. показники хабарництва зросли особливо в центральній та східній частині України.

Таблиця 1

За результатами опитування на питання чи корупція в Україні зменшилась чи зросла після 2014 р.

	Захід, %	Центр, %	Південь, %	Схід, %	Донбас, %	Україна загалом
Значно зросла	21.6	24.9	15.8	32.8	27.3	24.7
Дещо зросла	17.7	20.0	24.8	14.9	26.4	19.3
Корупція залишилась на тому ж рівні, що й раніше.	45.1	36.2	36.8	36.7	32.2	38.5
Дещо зменшилась	2.2	4.3	4.7	6.4	2.5	4.1
Значно зменшилась	0.4	0.3	0.4	0.0	0.8	0.3
Важко сказати	12.9	14.4	17.5	9.3	10.7	13.1

Таблиця 2

Щодо запитання "чи доводилось вам особисто давати хабара за останній рік"

	Захід, %	Центр, %	Південь, %	Схід, %	Донбас, %	Україна загалом
Так	28.5	31.6	20.9	17.4	12.9	25.5
Ні	67.2	65.9	71.4	80.7	85.5	71.1
Відмова від відповіді	4.3	2.6	7.7	2.0	1.6	3.5

Україна набрала 29 балів зі 100 по тенденції хабарництва серед держав у світі, зазначив Ярослав Юрчишин.

Українське населення не вірить у спробу державних органів боротьби з корупцією, бо корупція міцно пустила своє коріння у державні служби. Держава зможе переконати громадян України у своїй боротьбі

лише тоді, коли почне "садити" тих, хто вимагає хабар, повідомила Ірина Бекешкіна, - це думка більшості опитаних.

Що ж робити, коли в тебе вимагають хабар, - своїми знаннями поділився детектив НАБУ:

"По-перше, якщо з Вас вимагають хабар, потрібно діяти по закону. Не знімати галас, не потрібно

відразу діставати телефон або інший записний пристрій.

По-друге, поведіть себе правильно, щоб Вас не звинуватили в провокуванні. Погоджуйтесь на всі пропозиції, але попросити перенести наступну зустріч, де Ви повинні передати хабар, на інший час. Скажіть, що Вам потрібно подумати.

По-третє, намагайтесь дізнатись повні дані вимагача, його ПІБ, як повністю називається його місце роботи та посада, візьміть особистий номер телефону. Намагайтесь запам'ятати всі деталі, навіть о котрій годині Вам було запропоновано хабар

По-четверте, зверніться до місця роботи, де працює вимагач, можна зробити анонімний, гарячий дзвінок, або заповнити Інтернет форму на сайті, - але краще написати заяву.

По-п'яте, зверніться до органів, напишіть заяву слідчому. Нікому з друзів та родині не розповідайте

про Ваш випадок, - чим менше людей знає про Вашу ситуацію, тим краще для розслідування. Зрозумійте, що Ви повинні постійно співпрацювати з органами досудового розслідування. Лише тоді вимагач буде покараний по закону.

Опитування та доповіді спікерів на прес-конференції проблему до кінця не розкрили. Залишається багато питань. Редакція нашого журналу має намір вести своє розслідування. Будемо намагатись отримувати інформацію з перших джерел.

*Матеріал підготувала:
журналіст "Економіка. Фінанси. Право"
Ляна Іванівна Ющенко*